

**ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ՝
ՎԵՀԱՓԱՌԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ 16-ՐԴ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՎ**

**ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԻԱՐ ԱԼԵՔՍ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ**

1971 թվականի հոկտեմբերի 3-ին, կիրակի օրը, Մայր Աթոռում, հանդիսավոր իրադրության մեջ և խանդավառ մթնոլորտում, նշվում է Վեհափառ Հայրապետի գահակալության 16-րդ բարեբաաստիկ տարեդարձը:

Տասնվեց տարիներ Նորին Սրբությունը Իր ուսերի վրա է կրում արժանավորապես և ոգևորիչ արդյունքներով հայրապետական ծանր ու պատասխանատու լուծը Իր հոգևոր, եկեղեցամկեր, հայրենասիրական առաքելության խորունկ գիտակցությամբ. «Զի այսպիսի իսկ վայել էր մեզ քահանայապետ» (Եբր. է 26):

Այս տարի, հոկտեմբերի 2-ին, շաբաթ օրը, հայրապետական գահակալության հանդիսություններին մասնակցելու համար, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներից Մայր Աթոռ է ժամանում ուխտավորաբար Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության նախագահ և Մայր Աթոռի հարազատ գավակ տիար **Ալեքս Մանուկյանը** իր հարգելի կնոջ՝ տիկին **Մարի Մանուկյանի** հետ՝ ընկերակցությամբ Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության Ամերիկայի Կենտրոնական հանձնաժողովի նախագահ և Մայր Աթոռի հարազատ գավակ **Էդվարդ Մարտիկյանի** և իր հարգելի կնոջ՝ տիկին **Հեղինե Մարտիկյանի**, Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության Կենտրոնական վարչության անդամներ՝ դոկտ. **Տիգրան Փափազյանի**, մեթոդ **Հակոբ Տերտերյանի** և հայտնի ազգային բարերար **Ստիվըն Մուկարի** (Մոնեպան Մկրտչյան):

Այս բարեբաաստիկ առիթով Մայր Աթոռ էր ժամանել **տ. Տիրան արքեպ. Ներսիսյանը**: Գահակալության հանդիսություններին մասնակցելու համար,

որպես ԱՄՆ-ի հայոց առաջնորդարանի ներկայացուցիչներ, Մայր Աթոռ էին ժամանել Ֆիլադելֆիայի հայոց ս. Երրորդություն եկեղեցու հոգևոր հովիվ **տ. Զավեն Ծ. վրդ.** Արզումանյանն ու Ռոտերտաունի հայոց ս. Հակոբ եկեղեցու հոգևոր հովիվ **տ. Տաճատ քհն.** Դավթյանը, Տորոնտոյի հայոց ս. Երրորդություն եկեղեցու հոգևոր հովիվ **տ. Ժիրայր վրդ.** Թաշճյանը:

Նույն նպատակով և նույն առիթով Մայր Աթոռ ուխտի էին եկել, դարձյալ ԱՄՆ-ի հայոց առաջնորդարանից, Սառա Յաղուպյանը, Տիանա Փիլիպպոսյանը, տեր և տիկին Հարություն Անտոնյանները, տեր և տիկին Զեյ Անդրեասյանները, Աշոտ Գրիգորյանը, Միրիջան Գիրյանը, տեր և տիկին ղուկտ. Փեթեյանները՝ որպես Կալիֆոռնիայի հայոց թեմի ներկայացուցիչներ:

Հայոց Հայրապետի գահակալության 16-րդ տարեդարձի հանդիսություններին մասնակցելու և Նրա տոնը շնորհավորելու համար Մայր Աթոռ էին ժամանել նաև ներքին թեմերի թեմակալ առաջնորդները, քահանայական դասի և թեմական-եկեղեցական խորհուրդների ներկայացուցիչները:

Երևանի օղանավակայանում, հանուն Հայոց Հայրապետի, տիար Ալեքս Մանուկյանին և նրա շքախմբի մյուս անդամներին դիմավորում են և բարի գալուստ մաղթում **տ. Կոմիտաս** և **տ. Հուսիկ եպիսկոպոսները**, **տ. Ժիրայր**, **տ. Գեորգ**, **տ. Աղան վարդապետները**, Մայր Աթոռի դիվանապետ **Հայկ Առաքելյանը**, «Էջմիածին» ամսագրի խմբագիր **Արթուր Հատիսյանը**:

Օղանավակայանում Մայր Աթոռի հարգելի հյուրերին դիմավորում են նաև Հայկական ՍՍՀ Միմիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ **Սարգիս Գասպարյանը**, Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի նախագահ **Վարդգես Համազասպյանը**, Կոմիտեի նախագահի առաջին տեղակալ **Անդրանիկ Մարտիրոսյանը** և ուրիշներ:

Այնուհետև տիար Ալեքս Մանուկյանը և նրան ընկերակցող հարգելի հյուրերը մեքենաների շարասյունով ուղևորվում են դեպի Մայր Աթոռ:

Մայրավանքի արևելյան մեծ դարբասի առաջ մեքենաները կանգ են առնում, և հյուրերը երկյուղած բարեպաշտությամբ առաջնորդվում են Մայր տաճար՝ իրենց աղոթքն ու ուխտը կատարելու:

Մայր տաճարում լուսարարապետ **տ. Հայկազուն արքեպիսկոպոսը** ողջունում է բարեպաշտ ուխտավորների ժամանումը:

Իջման սուրբ սեղանի առաջ ծնրադիր Ալեքս Մանուկյանը իր աղոթքն ու ուխտն է կատարում:

Այնուհետև հարգելի հյուրերը առաջնորդվում են Վեհարան՝ աջահամբույրով ստանալու համար Հայոց Հայրապետի օրհնությունը:

Վեհափառ Հայրապետը սիրով և սրտագին ուրախությամբ ողջունում է պրն. Ալեքս. Մանուկյանի և շքախմբի անդամների ժամանումը Մայր Աթոռ ս. Էջմիածին:

Ապա Նորին Սուրբ Օծության, տիար Ալեքս Մանուկյանի և մյուս պատվարժան հյուրերի միջև տեղի է ունենում ջերմ գրույց՝ սրտագին մթնոլորտում, որին ներկա են լինում նաև **տ. Հայկազուն**, **տ. Տիրան**, **տ. Կոմիտաս**, **տ. Հուսիկ** արքեպիսկոպոսները:

Տիար Ալեքս Մանուկյանն իր զգացված շնորհակալությունն ու երախտագիտությունն է հայտնում Հայոց Հայրապետին, Նրա հրավերով առաջին ան-

գամ լինելով ս. Էջմիածին ուխտի եկած լինելու և ջերմ դիմավորության համար:

Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության մեծահարգ նախագահը իր տիկնոջ հետ, պրն. Էդվարդ Մարտիկյանը իր տիկնոջ հետ, պրն. Ստիվըն Մուկարը, դոկտ. Տիգրան Փափազյանը և մեթր Հակոբ Տերտերյանը Հայոց Հայրապետի թանկագին հյուրերն են համարվում:

ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՎ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՔԱՐՈՋ ՄԱՅՐ ՏԱԾԱՐՈՒՄ

Հոկտեմբերի 8-ին, կիրակի:

Այսօր Հայոց Հայրապետի գահակալության 16-րդ տարեդարձն է:

Արարատյան դաշտի վրա բացվել է աշնանային հիասքանչ ու բուրումնավետ առավոտ: Բազմահազար ուխտավորների աշխարհախումբ բազմությունը՝ Երևանից, Հայաստանի զանազան շրջաններից, հարևան եղբայրական հանրապետություններից և սփյուռքից՝ ԱՄՆ-ից, Կանադայից, Հարավային Ամերիկայից, Ֆրանսիայից, Իտալիայից, Լիբանանից, Սիրիայից, Ռումինիայից լցրել է Մայր տաճարը, մայրավանքի շրջափակը:

Մայր տաճարի զանգերը հնչում են սոնական ու զվարթ:

Ժամը 12-ին Վեհափառ Հայրապետը, ի գլուխ ուխտավորական մեծ խմբի, հանդիսավորապես առաջնորդվում է Մայր տաճար՝ ներկա լինելու հանդիսավոր ս. պատարագին, որը մատուցում է վրահայոց առաջնորդ տ. Կոմիտաս եպս. Տեր-Ստեփանյանը:

Մայր տաճարի աջակողմյան և ձախակողմյան դասերում տեղ են գրավել պաշտոնական հյուրեր:

Ս. պատարագին ներկա են նաև Ալեքս Մանուկյանը իր տիկնոջ, Էդվարդ Մարտիկյանը իր տիկնոջ հետ և մյուս հարգելի հյուրերը:

Ս. պատարագի հոգեգրավ երգեցողությունը կատարում է Մայր տաճարի երգեցիկ խումբը՝ շնորհալի ղեկավարությամբ Խորեն Մելխանեջյանի:

Ս. պատարագը շարունակվում է մինչև «Հայր մեր»:

Վեհափառ Հայրապետը առաջնորդվում է Ավագ սեղան և խոսում իր ներշնչված և հոգելից քարոզներից մեկը, օրվա հանդիսության և խորհրդի տպավորության ներքո:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՔԱՐՈՋԸ ՄԱՅՐ ՏԱԾԱՐՈՒՄ

«Գիշեր ու ցերեկ առավել ևս աղոթում եմ, որ տեսնեմ ձեր երեսը և կարողանամ լրացնել պակասությունը ձեր հավատքի»:

Սիրելի հավատացյալ ժողովուրդ, այս խոսքերը ասել է մեզանից մոտ երկու հազար տարիներ առաջ սուրբ Պողոս առաքյալ, խոսքեր ուղղյալ Հայաստանում կազմվող նոր համայնքներից մեկին: Մանոթ է անշուշտ ձեզանից շատ-շատերին, թե ով է Պողոս առաքյալ. նա Քրիստոսի Ավետարանի մեծագույն և հզորագույն քարոզիչներից մեկը հանդիսացավ մեր Տիրոջ և Փրկչի՝ Հիսուսի Քրիստոսի համբարձումից հետո, երբ նա այնև չկար աշխարհում, սակայն կային նրա աշակերտները, որոնք կոչվեցին առաքյալներ, և որոնք շրջեցին երկրից երկիր, աշխարհից աշխարհ, այն ժամանակվա քաղաքակիրթ երկրամասերում, հատկապես Միջերկրական ծովի ավազանի շուրջ գտնվող երկրներում: Նրանք ամեն տեղ տարան և ցանցեցին Նոր Ուխտի, ճշմարիտ հավատքի սերմերը: Այդ առաքյալներից ամենանշանավորը յուր գործով,

հանդիսացավ հենց ինքը Պողոս առաքյալ: Հին աշխարհը, հունա-հռոմեական աշխարհը իր փառքի օրերը ապրելուց հետո, և սքանչելի քաղաքակրթություն մը, մշակույթ մը մարդկության ընծայելուց հետո, տկարացավ, այլապես չէր կարող: Եւ կամաց-կամաց սկսավ փուլ գալ իր հիմքերից: Շուրջ երկու հարյուր տարիների ընթացքում կատարվեց պատմական այս ընթացքը, այս պրոցեսը, և փուլ եկած այդ աշխարհի մասնիկներով, փշրված քարերով, միավորվեց, վերակառուցվեց մի նոր աշխարհ, Քրիստոսի Ավետարանի շաղախով: Այդ պատմական մեծ գործը կատարողներից առաջինը կարող ենք նկատել Պողոս առաքյալ: Այն թղթի մեջ, այսինքն այն գրության մեջ, որ մա ուղղում է, առաջին դարում Հունաստանի նոր կազմվող համայնքներից մեկին, մա խոսում է նաև նրանց տկարությունների մասին, որովհետև ամեն գործի սկզբնավորության անշուշտ որ լինում են թերություններ, խարխալումներ, շփոթ վիճակներ մարդկային այլազան տկարությունների հետևանքով: Նույնիսկ պառակտումներ և ներքին հակամարտություններ, նույնիսկ թշնամություններ ինչպես պատահեց այդ քրիստոնեության զարգացման առաջին այդ շրջանին: Դա պետք է նկատել օրինաչափ երևույթ: Եվ առաքյալների դերը և գործը եղավ ուղղել այդ բոլոր թերությունները կամ ինչպես Պողոս առաքյալ այս դեպքում ասում է. «Լրացնել պակասությունները նրանց հավատքի»: Այսպես ահա, սիրելի ժողովուրդ, քրիստոնեությունը հետզհետե ամրացավ, ոտքի կանգնեց և հին աշխարհի ավերակների վերա բարձրացավ քրիստոնեական նոր աշխարհը, որի պատմությունը մեզ, ձեզ բավականաչափ հայտնի է: Այդ պատմության մեջ մեր ժողովուրդը ևս իր պատվավոր տեղը ունի, մասնավոր, եթե հիշենք ու երբեք չմոռանանք թե առաջին քրիստոնյա ժողովուրդներից մեկը հանդիսացավ ինքը հայ ժողովուրդը: Դա համարում ենք մենք մեզ համար պարծանք աշխարհի բոլոր ժողովուրդների առաջ, ինչպես երեկ, նույնպես այսօր, նույնպես վաղը և հավիտյան:

Սիրելի ժողովուրդ, Մենք ուզում ենք շարունակել Մեր խորհրդածությունները այս անգամ կանգ առնելով մեր եկեղեցու և մեր ժողովրդի պատմական ճակատագրի վրա: Վերջին շրջաններին մեր ժողովրդի հետ միասին մեր եկեղեցին էլ բազում ողբերգական տարիներ ապրեց մինչև ոչ հեռու, քան հիսուն-վաթսուն տարիներ առաջ: Դաժան և մռայլ դարերի այդ շրջանը սակայն հայ ժողովուրդը հաղթահարեց և դուրս եկավ լույս աշխարհ և գրեթե հրաշքի համագոր պայմանների մեջ վերածնվեց յուր պատմական հայրենի հողի մի մասի վրա: Նա վերածնվեց իբրև ազգություն և իբրև ազգային պետություն, որի հովանու ներքո ապրում ենք մենք այսօր: Հայ ժողովուրդը նոր ճակատագիր ստեղծեց իր համար, եղբայրացած ժողովուրդների մի մեծ ընտանիքում, մի ընտանիք հառաջադեմ և հզոր, որի մեջ մա գտավ յուր կյանքի անվտանգությունը, յուր հառաջդիմության պայմանը, իր կյանքի իսկ պայմանը և որու հովանու ներքև վերածնունդի ճանապարհի վրա, մենք հավատում ենք թե մեր ժողովուրդը աճելով ու զարգանալով հետզհետե, քայլ առ քայլ պիտի կարողանա արձանագրել նոր հաջողություններ կյանքի բոլոր բնագավառներում ու պիտի կարողանա նույնպես քայլ առ քայլ կենսագործել իր բոլոր ազնիվ և արդար իդեալները: Պատմական և բախտորոշ այս իրադրության մեջ նոր կյանքի կոչվեց և գոյության նոր իմաստ ստացավ նաև Հայաստանյայց առաքելական սուրբ եկեղեցին, որովհետև կասկած չկա, վկայում է այդ մեր ամբողջ պատմությունը, թե հայ եկեղեցին երբեք անբաժան չի մաս չի եղել հայ ժողովրդի ծոցում, այլ միշտ միատեղ աճել ու զարգացել

Վեհափառ Հայրապետը և տիար Ալեքս Մանուկյանը Նոր Վեհարանի բակում,
խաչքարի առաջ

դարերի ընթացքում: Ահա այսպիսի պատմական մի պահ ենք ապրում նաև մենք այսօր. ճիշտ է մենք տակավին բազում տկարություններ ունենք իբրև եկեղեցի, տակավին բազում սպասելիքներ, սակայն ամեն բանից վեր և կարեվորն այն է որ մենք իբրև եկեղեցի ապրում ենք, գործում ենք, ոգևորվում ենք, ոգեշնչվում ենք, և աշխատում մեր վերածնված ժողովրդի ծոցում, լավատեսությամբ մեր հայացքն ուղղած դեպի ապագան: Բոլոր համեմատությունները պահելով, հատկապես Մեր տկար անձի առնչությամբ, կարծում ենք որ Պողոս առաքյալի խոսքը կարող ենք պատշաճեցնել նաև Մեր պարագային ու Մեր օրերին: Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը աղոթում է ու գործում իր հավատարիմ գործակիցների հետ միասին որպեսզի Մենք հետզհետե

ՄԱՅՐ ԱԹՈՈՒԻ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ Ս. ԳԵՂԱՐԴԻ ՎԱՆՔՈՒՄ

զավակներին և միացյալ ուժերով, մեր նվիրապետական Աթոռների գործակցությամբ, Մեր հոգևոր եղբայրների գործակցությամբ, մեր հասարակական գործիչների աշխատակցությամբ կարողանանք Մեր առաքելությունը շարունակել, այն փառավոր առաքելությունը, որ Մեզ ժառանգություն մնաց հեռավոր դարերից, սուրբ Գրիգոր Լուսավորչից մինչև մեր օրերը:

«Տէր Աստուած, թագաւոր երկնաւոր, զեկեղեցի քո անշարժ պահեա և զեղբայրութիւնս մեր ամբողջ և անխռով այժմ և հաւիտեանս»: Ամեն:

Հավարտ ս. պատարագի, Վեհափառ Հայրապետի հանդիսարությամբ, Ավագ սեղանի առաջ, առյանում, կատարվում է հայրապետական մաղթանք՝ գահակալության 16-րդ տարեդարձի առիթով:

ԾՆՈՐՀԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ

Մայր տաճարում արարողությունների ավարտից հետո Վեհափառ Հայրապետը եկեղեցական թափորով, երգով ու խնկով ու ժողովրդական խանդավառ արտահայտությունների ներքո առաջնորդվում է Վեհարանի գահասրահ՝ օրվա տոնի առիթով ընդունելու համար շնորհավորությունները:

Հոգևորականաց դասը, հյուրերն ու ուխտավորները տեղեր են գրավում շքեղ գահասրահում:

Գահասրահում են նաև Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ս. Գասպարյանը, Խորհրդի նախագահի տեղակալ Ա. Հովհաննիսյանը, Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի նախագահ Վ. Համազասպյանը, Կոմիտեի նախագահի առաջին տեղակալ Ա. Մարտիրոսյանը:

Հայոց Հայրապետը բազմում է Իր գահի վրա:

Մայր տաճարի լուսարարապետ տ. Հակազուն արքեպ. Աբրահամյանը, հանուն հայ եկեղեցու լրության, Մայր Աթոռի միաբանության, Գերագույն հոգևոր խորհրդի, արտառուչ բարեմաղթություններով շնորհավորում է Հայոց Հայրապետի գահակալության տարեդարձը՝ շեշտելով, որ աղոթքի, աշխատանքի, կառուցումների, հաջողությունների ու դժվարությունների մեջ անցած 16 տարիների իրենց ոգևորիչ արդյունքներով «երազային ամբողջ կյանք մը կրթվանդակին իրենց մեջ, ի հաստատություն Մայր Աթոռի, ի պայծառություն հայ եկեղեցվո, ի բարօրություն հայրենյաց և հայ ժողովրդի»:

Այնուհետև Հայոց Հայրապետի գահակալության 16-րդ տարեդարձը շնորհավորում է Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Սարգիս Գասպարյանը հետևյալ բովանդակալից ճառով.

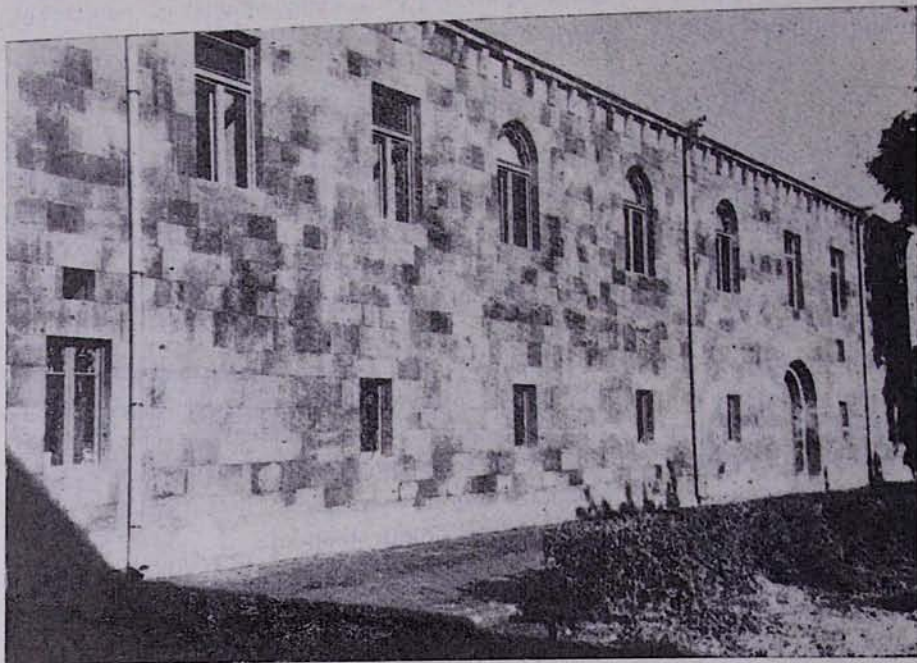
ՊՐՆ. ՍԱՐԳԻՍ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆԻ ԾԱՌԸ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ

«Զերդ Սրբություն,

Գերաշնորհ հայրեր և պատվարժան հյուրեր,

Այսօր ինձ վրա հաճելի պարտականություն է դրված Հայաստանի կառավարության, հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի և անձամբ իմ անունից ջերմորեն ողջունել Ձեզ՝ Ձեր գահակալության 16-րդ տարեդարձի առթիվ, կամենալ Ձեզ բաջատողություն, կորով, երջանկություն և առաջիկա տարիների բնթացքում՝ նոր շինարար աշխատանք ու հաջողություններ:

Մեր հայրենիքը անցյալ տարի բոլորեց իր պետական գոյության 50-րդ տարին, և պատմական այն վերափոխումները, որոնք իրագործվեցին այդ 50 տարիների ընթացքում, վկայությունը տվեցին մեր ժողովրդի ստեղծագործատարիների ընթացքում, վկայությունը տվեցին մեր ժողովրդի ստեղծագործական համարի ողջ ուժի, խորհրդային կարգերի ընձեռած անապատ հնարական վորությունների: Կես դար անդադրում կառուցեցինք, ստեղծեցինք հոգևոր ու նյութական մեծ արժեքներ, հարստացրինք մեր դարավոր մշակույթի գանձարանը: Ասում են, ժողովուրդներին գնահատում են ոչ միայն այն պատճառով, որ նրանք հին են, այլև այն պատճառով, որ նրանք չեն հնանում: Մենք այսօր

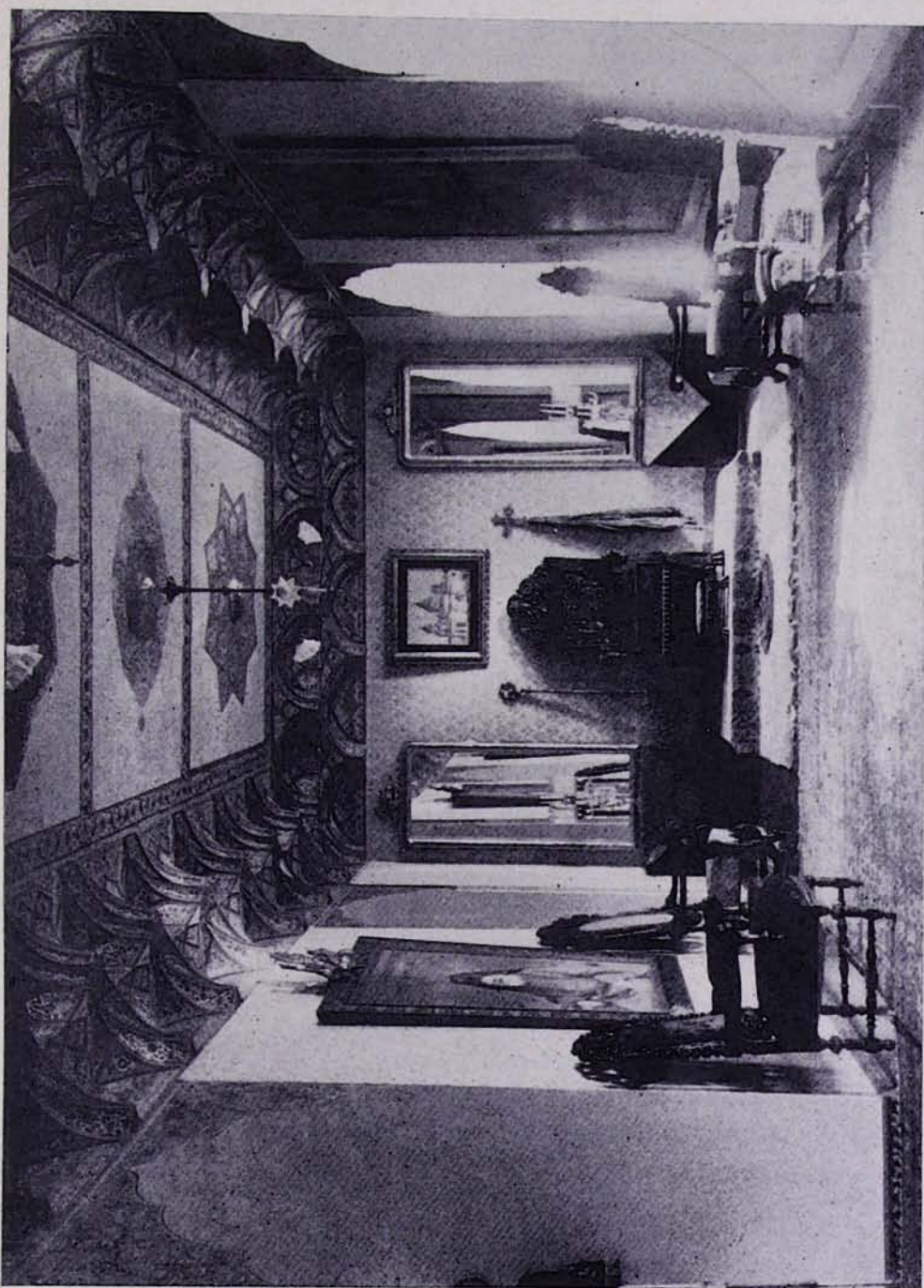

Հին Վեհարանի վերանորոգված արևմտյան ճակատը

կարող ենք ասել, որ մեր հիմնավոր ժողովուրդը այժմ ավելի քան երբևիցե իր բազմադարյան պատմության մեջ լի է երիտասարդական կորովով ու եռանդով, ընդունակ ու պատրաստ նոր պատմական սխրանքների: 50-ամյակից հետո խորհրդային Հայաստանը արձանագրեց նոր հաջողություններ և՛ քաղաքամայր Երևանում, և՛ Լենինականում ու Կիրովականում, և՛ մյուս քաղաքներում ու շրջաններում: Ավելի գեղեցկացավ Երևանը, նրա բոլոր թաղամասերը, բարեկարգվեց Նոր Զեյթունը, Նոր Կիլիկիան, Նոր Մարաշը, Նոր Արաբկիրը, այժմ արդեն՝ Նոր Այնթապը և բազմաթիվ այլ ավաններ:

Այս ամենը ես հիշատակում եմ՝ հաստատելու համար այն պատմական ճշմարտությունը, որ անցյալ տարիներին մենք կյանքի կոչեցինք Արևմտյան Հայաստանի բազմաթիվ քաղաքներ ու ավաններ խորհրդանշող բնակավայրեր:

Ես համոզված եմ, որ այս հաջողություններով, Ձերդ Սրբություն, Դուք ապրում եք, ուրախանում, նաև բերում Ձեր մասնակցությունը: Դժվար է թվարկել մեր հայրենիքի նույնիսկ մեկ տարվա ընթացքում ձեռք բերված հաջողությունները: Ես այդպիսի նպատակ իմ առաջ չեմ դնում: Նշեմ միայն,

Հին փառաշուքի տանը գրադարանը

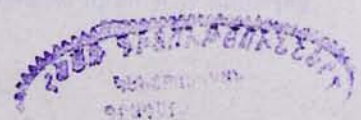
որ այս տարի մենք շահագործման հանձնեցինք ժողովրդական տնտեսության համար կարևոր նշանակություն ունեցող շատ կառույցներ, հազարավոր բնակելի շենքեր, դպրոցներ, ակումբներ, Արփան ավելի մոտեցավ Սևանին: Կուզենայի հիշատակել, որ այս տարի Հրազդանի փեշերին, Նոր Կիլիկիայի մոտ, շահագործման հանձնվեց նոր մարզադաշտը, որ կարող է պատիվ բերել աշխարհի որևէ երկրի, որևէ մայրաքաղաքի: Բավական է ասել, որ այդ մարզադաշտը կարող է տեղավորել երկու և կես անգամ ավելի մարդ, քան 1920 թվականին ապրում էր Երևան քաղաքում: Այսօր, այս հանդիսավոր առիթով ես կկամենայի նշել նաև այն մեծ աշխատանքը, որ Դուք կատարեցիք անցյալ տարիների ընթացքում: Էջմիածնի Մայր տաճարը իր շրջափակով արդեն ստանում է իր բարեկարգման վերջնական կերպարանը: Այստեղ ներկա գտնվող գերաշնորհ հայրերը և արտասահմանից եկած մեր հյուրերը, մեր բնաշխարհի մարդիկ հիշում են, որ 1954—1955 թվականների ընթացքում պետական միջոցներով վերանորոգվեց Էջմիածնի Մայր տաճարը, որպես Սովետական Միության եզակի կանգուն հուշարձան: Հետագա տարիների ընթացքում Ձեր ջանքերով, Ձեր գործակիցների ջանքերով շատ աշխատանք կատարեցիք, որպեսզի ավարտվի Մայր տաճարի բարեկարգումը: Ծառ աշխատանք էր պահանջվում, որպեսզի, բացի Մայր տաճարից, բարեկարգվեն տաճարի շրջակայքն ու մոտակա հուշարձանները: Այժմ դրանք ավարտվելու վրա են:

Այդ ամբողջ աշխատանքի մեջ, Ձերդ Սրբություն, միշտ եղել է, կա ու կլինի Ձեր անձնական ձեռքը: Սակայն սխալ կլիներ Ձեր գործունեությունը շրջափակել միայն Էջմիածնով: Հենց առաջին տարվանից սկսած այն դուրս եկավ Էջմիածնի շրջանակներից, տարածվեց սփյուռքում, միջազգային նշանակություն ունեցավ: Ես կուզենայի մի առանձին ուժով ընդգծել այն ջանքերը, որ Դուք գործադրեցիք խաղաղության պաշտպանության ամրապնդման ասպարեզում Ձեր խոսքով ու գործով:

Անցյալ տարիները նշանավորվեցին արտասահմանի և հայրենիքի կապերի հետագա ընդլայնմամբ: Եվ որքան պատմության ժամացույցը իր պաթը տանում է դեպի առաջ, այնքան ավելի են ամրապնդվում մեր կապերը հայրենիքի և գաղթաշխարհի միջև: Այդ ամենը տեղի է ունենում մեր ժամանակի տրամաբանությամբ: Այժմ ավելի քան երբեք պարզ է դառնում, որ սփյուռքը չի կարող որևէ նշանակալից գործ կատարել իր իսկ համար՝ առանց հենարան ունենալու մայր հայրենիքը: Ես ուրախ եմ նշելու, որ մեր սփյուռքահայ ժողովրդի գոյատևման պայքարի մեջ Դուք, որպես Ամենայն Հայոց կաթողիկոս, բերեցիք Ձեր նշանակալից աջակցությունը Ձեր խոսքով, Ձեր ուղևորություններով, Ձեր քարոզներով և Ձեր հեղինակությամբ: Չափազանց հաճելի է նշել, որ Ձեր գահակալության 16-րդ տարեդարձին նվիրված հանդիսությունը ներկա է սփյուռքի անվանի գործիչներից մեկը՝ Հայ բարեգործական ընդհանուր միության նախագահ պարոն Ալեքս Մանուկյանը իր տիկնոջ հետ և իր մի խումբ օգականները:

Այս զգացումներով, Ձերդ Սրբություն, ես կրկին կամենում եմ Ձեզ քաջառողջություն և նորանոր հաջողություններ հայրենասիրական գործերի մեջ»:

Հայոց Հայրապետի գահակալության բարեբաաստիկ տարեդարձը շնորհավորում է նաև Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության մեծահարգ նախագահ տիար Ալեքս Մանուկյանը հետևյալ ոգեշունչ ու հայրենասիրական ճառով.

ՊՐՆ. ԱԼԵՔՍ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ ԺԱՌԸ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ

«Վեհափառ Հայր,
Պարոն Սարգիս Գասպարյան,
Գերաշնորհ, հոգեշնորհ և արժանապատիվ հայրեր,
Մեծահարգ հյուրեր, սիրելի հայրենակիցներ,

Ուրախության և երջանկության առիթներ ունեցած եմ կյանքիս ընթացքին, բայց այն ուրախությունն ու երջանկությունը որ կզգամ այսօր՝ բացառիկ է իր տեսակի մեջ և իր իմաստով: Այսօր կգտնվիմ իմ սեփական հայրենիքիս մեջ, իմ պապերուս դարավոր հողին վրա, և այդ հողին ամենն սրբազան մեկ մասունքին, այդ հողին սիրտին՝ Էջմիածնի մեջ: Եվ այս մեծ բախտին համար՝ ես հոգևոր երախտապարտ եմ Աստուծո, և նաև մեր աննման ժողովուրդին, ինչպես նաև Էջմիածնի անգուգական Գահակալին՝ Վազգեն Առաքին Հայրապետին:

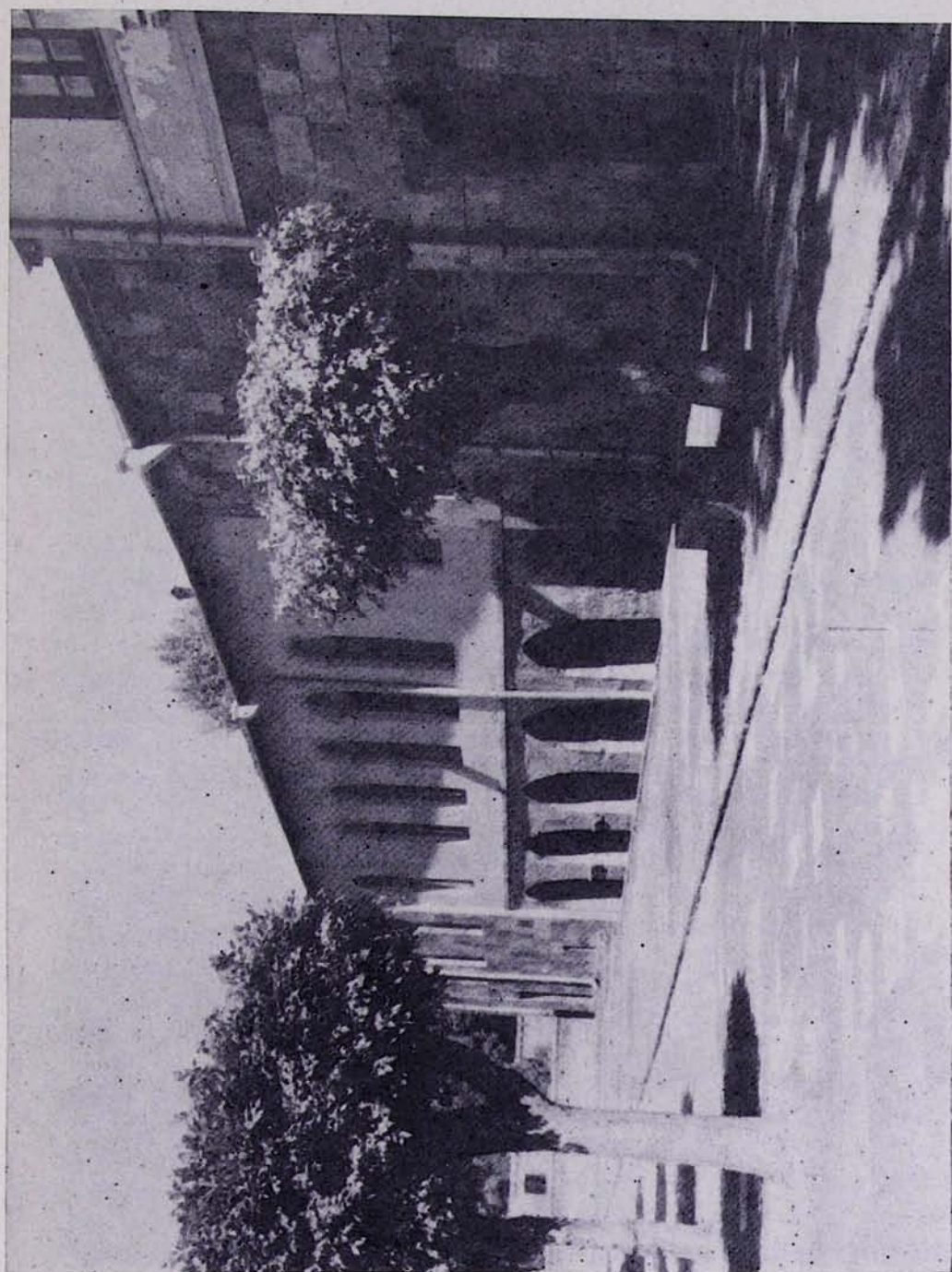
Հետաքրքրություններու և պաշտոնիս քերտմով՝ ես հաճախ պատեհությունը ունեցած եմ այցելելու մեր հայաշատ գաղութները՝ ըլլալու հայրենակիցներու հետ, բաժնեկից դառնալու անոնց հրճվանքին, և ինչու չէ՝ անոնց մտահոգություններուն նաև, հպարտանալու անոնց նվաճումներով, և հուզվելու՝ անոնց անսպառ հայրենասիրության և ազգասիրության ի տես: Հայ ըլլալը եղած է կյանքիս ամենն մեծ արժեքներն մեկը, եղած է կորիզը իմ երազներուս, ինչպես նաև զիս աշխատանքի մղող մեքենա ուժին և կորովին: Ոչ մեկ ատեն եղած եմ ավելի ազատ և ուրախ՝ քան երբ գտնված եմ հայրենակիցներու շրջանակին մեջ, երբ մտածած և երազած եմ հայության մասին, երբ ձգտած եմ կարելիս ընել՝ եղբայրական ձեռք երկարելու համար հայրենակիցներուս: Հայ ըլլալը իմաստ և տարողություն տված է կյանքիս, հարըստացուցած է հոգիս, ինձի ներշնչած է հավատք և կամք, ու զիս առաջնորդած է դիմագրավելու նորանոր դժվարություններ՝ նորանոր իրագործումներու ի խնդիր:

Հայ ըլլալը զիս գորացուցած է նաև որպես անհատ, որպես մարդ արարած՝ որովհետև պատճառ եղած է որ ավելի և՛ս կապված զգամ կյանքին և մարդոց, ավելի և՛ս փարիմ մարդկային և մարդկայնական արժեքներու, ավելի և՛ս պատկանիմ այս աշխարհին և մասնակից անոր բարեխաղաղ և համար կատարվող աշխատանքներուն՝ իմ կարողություններուս սահմանին մեջ անշուշտ:

Բայց պետք է ըսեմ որ հայության զգացումիս մեջ, որպես հայ իմ պատկանելիության մեջ՝ միշտ ներկա եղած է հայ հավատքը, հայ եկեղեցին՝ իր շքեղ անցյալով, իր հերոսական մարտնչումներով, իր անչափելի նվիրումներով և զոհողություններով, իր անթիվ մարտիրոսացումներով՝ թե՛ որպես կրոնքի և հավատքի միջնաբերդ, և թե՛ որպես հոգեկան տունը մեր ժողովուրդին, անոր հոգեկան ապաստարանը:

Հայություն և հայ եկեղեցի միշտ անբաժան եղած են ինձի համար, և ճիշտ այս անբաժանելիության մեջ հաճախ գտած եմ գաղտնիքը՝ զիս գորացնող, կյանքիս իմաստ տվող ուժին: Եվ միշտ՝ երբ ուզած եմ խոսիլ նախնիքներուս հետ՝ հայկական շարականներու մեղեդին փափայլած է զգացումներս, երբ ցանկացած եմ հավատքիս լեզվով հարաբերիլ տիեզերքի ոգիին հետ՝ բառերս եղած են հայերեն, աղոթքներս՝ հայադրոշմ: Հայ Աստված մը միշտ գոյություն ունեցած է ինձի համար ամեն պատարագի ատեն, և ամեն աղոթքի ընթացքին, և նույն ժամանակ՝ կրոնաշունչ ու խորհրդավոր մրմունջ մը ընկե-

ԵՏՐԻՈՒՄ ԳՊԵՏՈՒԳՈՒ ՎՐԻՈՒՂՅԱՆ ԳՎԷ

րացած է բոլոր հայկական երգերուն, և ճիգի ու աշխատանքի ազգային բոլոր հնքերուն:

Ու հիմա, կեցած սուրբ Էջմիածնի հովանիին ներքև, Հայաստանի հողին վրա՝ ես ինքզինքս կզգամ ավելի լիամբողջորեն հայ, ավելի հարազատորեն քրիստոնյա, ավելի մարդկայնորեն մարդ՝ քան հավանաբար երբևիցե իմ ամբողջ կյանքիս տևողության:

Սփյուռքը յուրահատուկ աշխարհ մըն է, աշխարհ մը, որ իր կարգին բաժնրված է յուրահատուկ մասերու, որոնք հաճախ տարբեր են իրարմե՝ իրենց ընկերային, նյութական, հոգեբանական կացությամբ: Աշխարհներու տարտըղմված խումբ մըն է սփյուռքը, և հայությունը կազմված է մեծ թե փոքր բեկորներե, որոնցմե ոմանք կաճին, և ուրիշներ կհալին, կոծգունին, կոզկարին: Տեղաշարժ մը նշմարելի է սփյուռքահայության կյանքին մեջ՝ հատկապես վերջին 10—15 տարիներուն, և հավանաբար այս տեղաշարժն է գլխավոր պատճառներէն մեկը հայկական գաղութներէն ներս տեղի ունեցող թվական և այլ փոփոխություններու: Ամերիկաներու և Կանադայի գաղութները, օրինակ, այսօր կհաշվեն հավանաբար ավելի քան 400.000 հայ, և այս թիվը կաճի հարատևորեն՝ տրված ըլլալով որ տարեկան մոտավորապես 10.000 հայեր կգաղթեն Նոր աշխարհ՝ Միջին և Մերձավոր Արևելքէն առավելաբար՝ ըստ կարգ մը աղբյուրներու: Ու եթե ուզենք արագ ակնարկ մը նետել արտասահմանի վրա՝ կրնանք ըսել թե Լիբանանի, Իրանի և Ամերիկայի—Հյուսիսային, Հարավային և Կանադա—հայ գաղութներն են հատկապես որոնք կաճին կամ առնվազն կպահպանեն ազգային նկատառելի կենդանություն մը, մինչ մյուսները, մեծ մասով, կկորսնցնեն իրենց կենսունակության թափը, կդանդաշեն, կկքին՝ հակառակ ի գործ դրված բոլոր ճիգերուն:

Ինչ որ սակայն արժանի է լուրջ ուշադրության և մեր սիրտերը կլեցնեն բերկրանքով և լավատեսությամբ՝ արտասահմանի բոլոր գաղութներէն ներս նշմարվող այն վիթխարի և ընդհանուր ճիգն է՝ պաշտպանելու մեր ինքնությունը, արժևորելու մեր մշակույթը, տեսականացնելու մեր գոյությունը որպես առաջավոր ժողովուրդ: Մեղվաջան և լայնածիր աշխատանքի մըն է լծված հայ ժողովուրդը արտասահմանի մեջ՝ վասն իր գոյատևումին, նույնիսկ այն գաղութներուն մեջ, որոնց ապագան կնկատենք անմիջականորեն մտահոգիչ: Սփյուռքը հաստատ կմնա իր ապրելու նույն որոշումին վրա, և պետք է ըսել՝ կատարված ճիգերէն շատերը կուտան իրենց շոշափելի արդյունքը: Լիբանանի ազգային կյանքը ետուն է ուշագրավ ըլլալու աստիճան, Իրանի հայ գաղութը կպահեն իր ազգային գոյությունը՝ ապրեցնելով իր հաստատություններն ու եկեղեցիները, ամերիկահայ գաղութներէն Կանադան արդեն ունի իր եկեղեցիները, ակումբները, և բացած է իր առաջին դպրոցը, Հարավային Ամերիկան որ արդեն ուներ դպրոցներ՝ կբոլորեն ազգային կյանքի եռուզեռոտ շրջան մը, իսկ Միացյալ Նահանգներու հայ գաղութը կապրի ազգային գիտակցության անմախքնթաց զարթոնք մը՝ կրթական, ընկերային և եկեղեցական մարզերուն մեջ հավասարապես: Հոն ունինք ավելի քան 100 հայկական եկեղեցիներ, որոնցմե ոմանք սքանչելի տաճարներ են. այդ եկեղեցիներուն կից ունինք մեր մշակութային սրահները և կիրակնօրյա վարժարանի դասարանները, որոնցմե ոմանք նախաձեռնի ըլլալու աստիճան արդիական ու գեղեցիկ են. ունինք արդեն ութ հայկական ամենօրյա վարժարաններ, երեքը դեռ սկզբնական վիճակի մեջ, բայց հինգը, արդեն հաստատված. ունինք հայագիտական դասընթացքներ թիվով շուրջ տասը՝ երկրին ամենէն անվանի հա-

մայաբաններուն մեջ: Ունինք օրեօր սովարացող և ճոխացող մամուլ: Ունինք երգի և պարի համույթներ, որոնք հայ պարին նազանքը ու հայ երգին կենսավետ քնքշությունը կտանին ծագե ծագ....:

Ըսել կուզեմ՝ նաև Միացյալ Նահանգներու մեջ՝ հայությունը ձեռնամուխ եղած է ազգային ինքնապաշտպանումի վիթխարի աշխատանքի մը՝ օգտվելով երկրին տրամադրած ընկերային, նյութական և մարդկային անհաշիվ դյուրություններեն:

Այս կապակցությամբ՝ կիսափագիմ նշել թե՛ ՀԲԸՄ-ը, որուն նախագահը ըլլալու պատիվը ունիմ՝ ազգապահպանումի կարևորագույն գործոններեն մեկն է արտասահմանի: Անկախ այն ընկերային, կրթական, մշակութային և մարդասիրական բազմաժամ ծառայություններեն, որ մեր Միությունը մատուցած է և կշարունակե մատուցանել արտասահմանի մեր ժողովուրդին՝ ան առաջնակարգ դեր կկատարե նաև ամերիկահայ գաղութներու ինքնապաշտպանության աշխատանքին մեջ: Որպես երկու մոր և մեծ իրագործումներ՝ ՀԲԸՄ-ը հաստատեց հայկական ամենօրյա վարժարաններ, և կազմակերպեց երգ ու պարի համույթներ՝ մտնելով բարոյական և նյութական հսկա հանձնառություններու տակ: Ամենօրյա վարժարանները թիվով երեք, Դետրոյտ, Ուոտերտաուն և Մոնրեալ, իսկ երգ ու պարի համույթները թիվով վեց՝ վեց գլխավոր քաղաքներու մեջ՝ եղան և կշարունակեն ըլլալ ազգային զարթոնքի և խանդավառության խոշորագույն աղբյուրներ:

Կըսեմ՝ արտասահմանը՝ ընդհանրապես, և կարգ մը գաղութներ հատկապես՝ փարած են ազգային գոյատևումի աշխատանքին և կրնեն իրենց կարելին այդ ուղղությամբ՝ հակառակ որոշ համայնքներն ներս նշմարվող հյուծումին, ուրիշներու մոտ հաստատվող անդամալուծության, ավելի ուրիշներն հասնող հոգեվարքի տնքոցին:

Այսօր կա սփյուռքը: Եվ այդ սփյուռքը արդյունք է անհաշիվ զոհողություններու, անչափելի տքնանքի, անհուն սիրո և անսահման հայրենասիրության: Եվ այս բոլորը կարելի պիտի չըլլային շատ հավանաբար և հիմնական իմաստ մը պիտի չստանային՝ եթե գոյություն չունենար Հայաստանը և եթե Հայաստանի հովանիին ներքև չաճեր և չուճանար սուրբ Էջմիածինը՝ մեր հավատքին ու հոգիին դարավոր մայրաքաղաքը: Մեր ճիգերը, մեր զոհողությունները, մեր երազները վերջնական նշանակություն կստանան մեր հայրենիքին գոյությամբ և մեր հավատքին ծաղկումովը՝ շնորհիվ այդ հայրենիքին:

Քրիստոնեությունը, ինչպես ըսի՝ մեզի համար եղած է անբաժանելի մեկ մասը մեր գոյության թե՛ որպես մշակութային հավաքականություն և թե՛ որպես ազգություն: Արդարև, մեր ամբողջ մշակույթն ու դպրությունը եղած են գործը կրոնականներու: Մեր ստեղծած քաղաքակրթությունը ամբողջ կրած է դրոշմը մեր կրոնքին և հավատքին: Մեսրոպը, Նարեկացին, Սայաթ-Նովան ու Կոմիտասը, թվելու համար քանի մը անուն միայն, եղած են կրոնականներ: Հայկական ճարտարապետությունը, որ փառքերեն է մեր մշակույթին՝ եկեղեցական է: Նույնիսկ մեր քաղաքական կյանքին ամենեն գործոն և կարևոր առաջնորդներեն շատերը պատկանած են կղերական դասին: Եվ այսօր յակավին, հատկապես սփյուռքի մեջ՝ մեր եկեղեցին կշարունակե ըլլալ ամենեն կարևոր ազդակներեն մեկը մեր գոյության՝ որպես ժողովուրդ և մշակութային հավաքականություն: Ահա թե ինչու՝ սուրբ Էջմիածինը անհունորեն թանկագին է մեզի համար, ահա թե ինչու՝ հոգևին ցանկացող ենք որ բարգավաճի ու զորանա ան, ու շարունակե ըլլալ մեր հոգիներն ու սիրտերը դե-

Տիար Ալեքս Մանուկյանը կտրում է Հիմնադրամի մուտքի ծալավենը

սի հայրենիք, դեպի Երևան քաջող և անոր կապող մագնիսական ուժը, որ շարունակե ջերմություն և կորով սփռել արտասահմանի հայ զանգվածներում հոգեկան կյանքեն ներս, և զանոնք կազդուրե, անոնց տոկունությունը ամրապնդե: Հայրենիքին իրականությունը և սուրբ Էջմիածնի հոգեպարար գոյությունը երկու գլխավոր կոլաններն են, որոնցմով հզորացած՝ մենք մեզ կզգանք առնչված մարդկային պատմության և անոր ներկան կազմող ժամանակներուն: Հայրենիքին, և անոր գիրկին մեջ ծաղկող մեր հավատքին շնորհիվ է որ կդադրինք բեկորներ ու սոսկական համայնքներ ըլլալե, և կդառնանք ժողովուրդ: Անոնց շնորհիվ է որ կգտնենք անհրաժեշտ ուժն ու

արիությունը տոկալու մեր անհայրենիք կյանքին դժվարություններուն և վատ պահելու մեր ինքնավստահությունն ու հավատքը:

Խորապես ուրախ եմ որ Հայաստանի առաջնորդները՝ գիտակ էջմիածնի անասանան նշանակության մեր ժողովուրդին համար՝ ստեղծած են անհրաժեշտ պայմանները՝ որ ազատորեն ապրի ու զորանա ան և կատարե իր պատմականորեն կենսական դերը նաև նոր ժամանակներու մեջ: Առողջ ու բարգաւաճ էջմիածին մը՝ անփոխարինելի ուժ մըն է արտասահմանին հարգալից էջմիածին մը՝ անկոխարինելի ուժ մըն է Հայաստանին և էջմիածնին համար: Հայ ժողովուրդը մեկ է, և այդպես պետք է մնա՝ ի փառս մեր հայրենիքին, մեր հավատքին և մեր գոյության՝ որպես մարդեր:

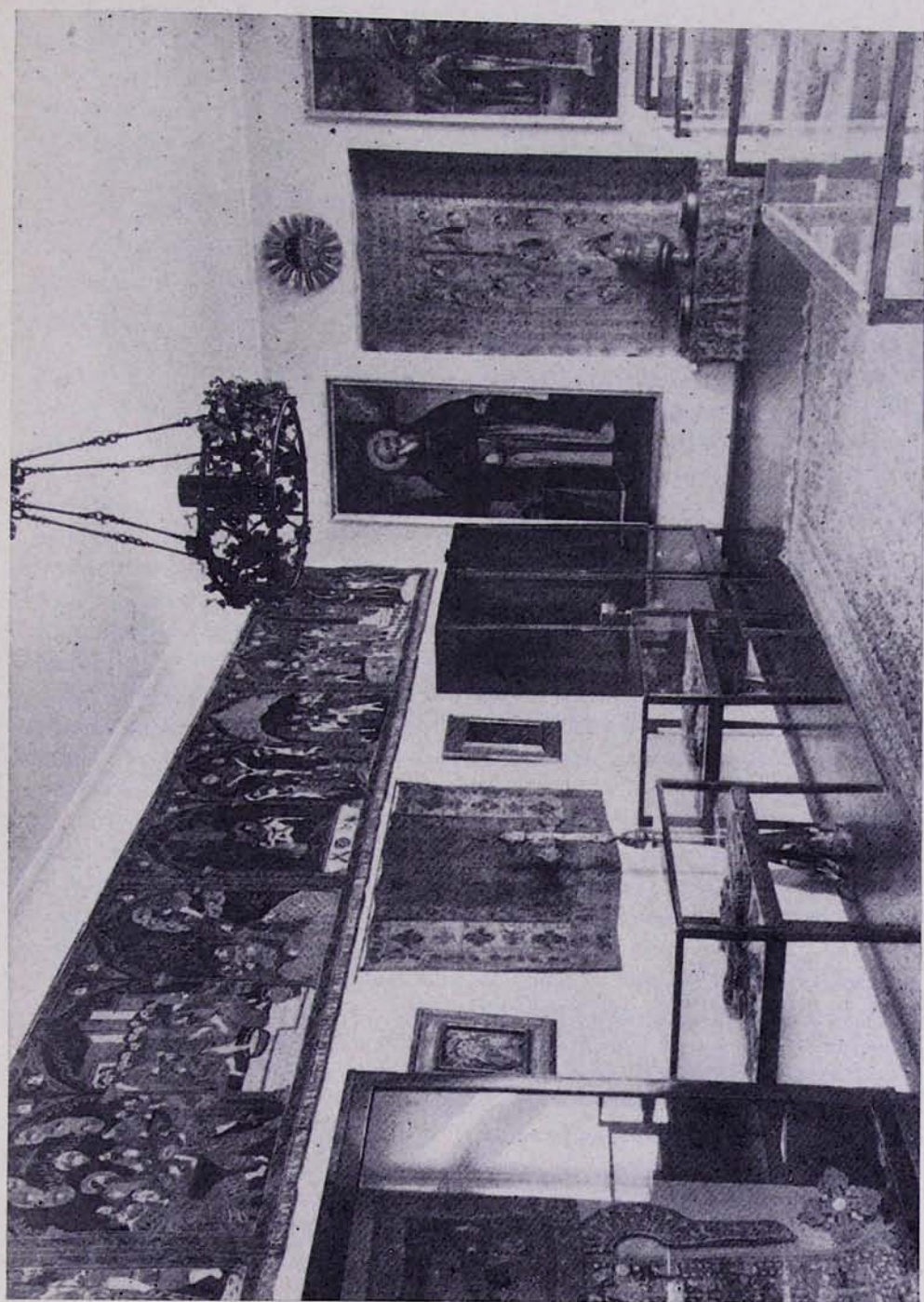
Ուրեմն կըսեմ.—Սփյուռքը կա՛, և եթե չսպասված անակնկալներ չգան փոխելու շարքը ընկերային և քաղաքական իրադրություններու՝ պետք է ենթադրել թե սփյուռքը իր գոյությունը պիտի շարունակե տակավին՝ բազում տասնամյակներով, և այս նաև՝ շնորհիվ Հայաստանեն ստացվող մշակութային ու ոգեկան աջակցության ու քաջալերանքին: Արդարև, իսկական քերականք է հաստատելը թե Հայաստանը հասած է այնպիսի դիրքի մը, երբ ալ կրնա հսկայական գումարներ ծախսել ամեն տարի սփյուռքի մշակութային և ոգեկան կարիքներուն համար: Ասիկա բացառիկ երևույթ է մեր պատմության մեջ, և մեր սիրտերը կ'եցնեն անհուն հպարտությամբ:

Արդ, եթե պիտի ապրի սփյուռքը՝ էական է որ ընենք մեր ամբողջ կարելին, և ընենք առանց հապաղումի՝ սփյուռքի գոյատևումի ճիգերը կազմակերպելու և անոր երկունքները մվազ ցավագին ընելու ուղղությամբ: Եվ որպեսզի հույսը ունենանք տրամաբանական հաջողություններու՝ կենսական է որ հարցերը առնենք որպես ամբողջություն և անոնց լուծումին ձեռնարկենք խոհեմությամբ, հայրենասիրությամբ և ինքնավստահությամբ:

Ես վստահ եմ որ մեր ժողովուրդին ղեկավարները՝ հոս թե արտասահման՝ ի վիճակի պիտի ըլլան ճշտորեն կշռադատելու կացություններն ու պահանջները, և պիտի ունենան իմաստությունն ու քաջությունը մեր ժողովուրդը առաջնորդելու դեպի իր ապագան: Անցնել է տք դարերու տաժառակից փորձություններեն, հաղթել է տք իր դեմ ցցվող անհաշիվ խոչընդոտներուն, և հասնել է տք իր պատմության այս ամենն խոստմնակից և ամենն երիտասարդ պահամիջոցին՝ ես վստահ եմ թե մեր ժողովուրդը զոհողություն, ճիգ ու տաղանդ պիտի չխնայե հարթելու իր պատմության ճամփան՝ դեպի ապագա:

Ու հիմա չեմ կրնար խոսքս ավարտել առանց հրապարակալ իմ որդիական խորունկ սերս, հարգանքս և համարումս հայտնելու մեր պատվական Վեհափառին՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետ՝ Վազգեն Առաջին կաթողիկոսին, որուն դերը եղավ կենսականորեն կարևոր սփյուռքահայ մեր պատմության այս ճակատագրական շրջանին: Իր խոհուն խառնվածքով, Իր անսպառ ազնվությամբ, Իր քրիստոնեական անկաշառ ոգիով, Իր անսակարկելի հայրենասիրությամբ՝ Ան եղավ այն կեդրոնական դեմքը, որուն ուղղվեցան բազում ճաշվածքներ՝ անկե խորհուրդ, քաջալերանք, ուժ և մխիթարություն ակնկալելով:

Ինձի համար բացառիկ պատիվ է՝ այսօր հոս գտնվիլ՝ որպես Իր անձնական հյուրը: Ինձի համար անգնահատելի ուժ ու կորով է՝ Իրեն հանդեպ

Հին վեշապուս, ներքին տեսք

իմ սնուցած անխառն ակնածանքս, ամբողջական սերս, անխախտելի համարումս:

Վեհափառ Հայր, օրհնեցեք մեր աշխատանքն ու երազները»:

Հանդիսության ավարտին գոհունակության և օրհնության ջերմ խոսք է ասում Հայոց Հայրապետը, օրհնում ազգն ու եկեղեցին, հայրենիքն ու ժողովուրդը՝ մաղթելով Մայր Աթոռին անասանություն, հայ եկեղեցուն՝ պաշտություն, հայրենիքին ու ժողովրդին՝ բարօրություն, և աշխարհին՝ խաղաղություն:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ

Հոկտեմբերի 3-ին, կիրակի օրը, ժամը 15-ին, Վեհափառում կազմակերպվում է պաշտոնական ընդունելություն՝ Վեհափառ Հայրապետի գաճակալության առիթով:

Պատվո սեղանի շուրջ, Հայոց Հայրապետի կողքին, տեղ են գրավել՝ Հայկական ՍՍՀ Միմիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ս. Գասպարյանը, Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի նախագահ Վ. Համազասպյանը, տ. Տիրան, տ. Հայկազուն արքեպիսկոպոսները, Վիեննայի Մխիթարյան վանքի նախկին արքահայր տ. Մեսրոպ արքեպ. Հապոզյանը, որն ուխտավորաբար գտնվում էր Մայր Աթոռում:

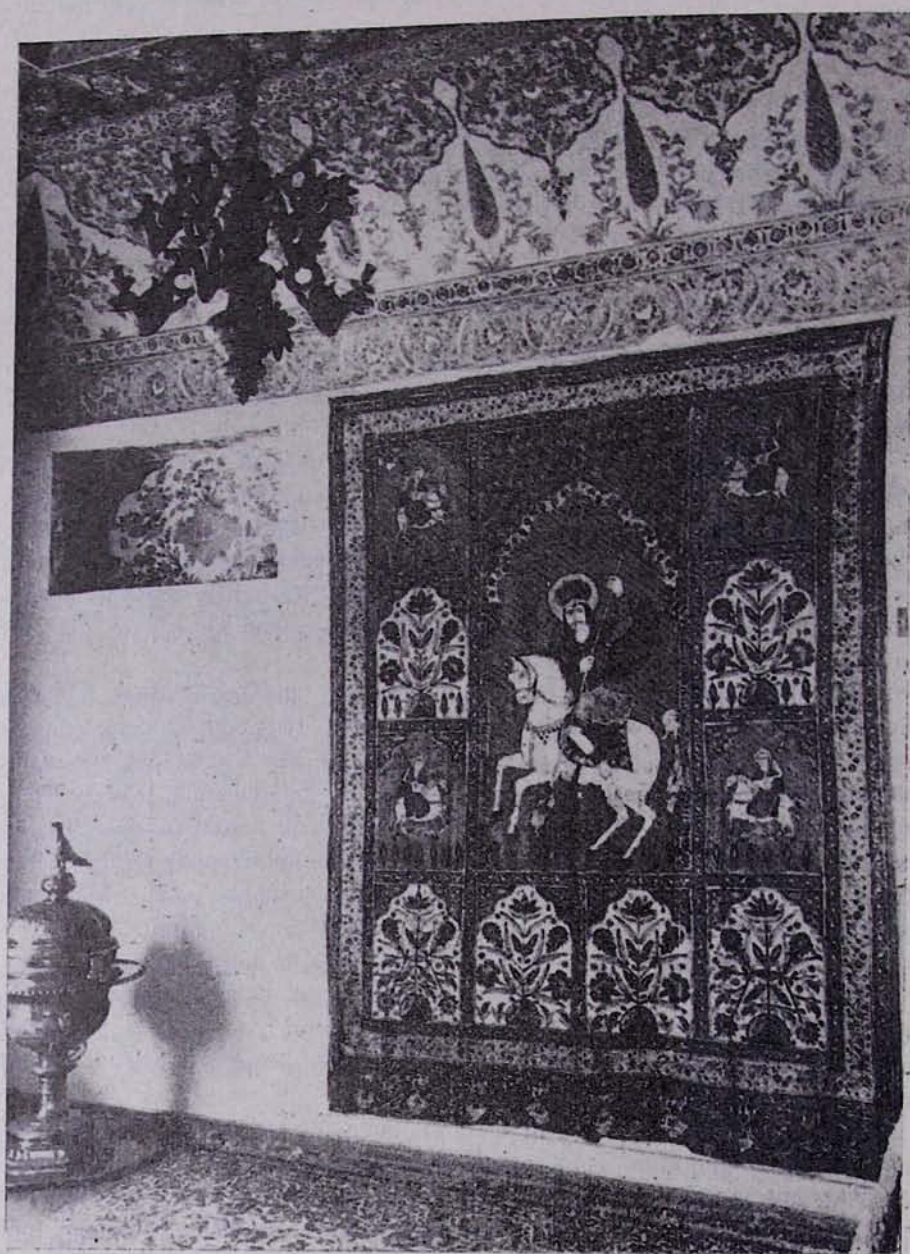
Ընդունելությանը ներկա են լինում նաև տեր և տիկին Ալեքս և Մարի Մանուկյանները, տեր և տիկին Էդվարդ-Հելեն Մարտիկյանները, պրոֆ. Տիգ. Փափազյանը, Ստիվըն Մուկարը, Հ. Տերտերյանը, Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության Միջին Արևելքի և Հունաստանի տեսուչ Մարտիրոս Իսկենդերյանը իր կնոջ հետ (Բելյուրթ), Հայկ և Համբարձում Դազարոսյան եղբայրները (Միլան), տեր և տիկին Գառնիկ Աղդարյանները (Բելյուրթ), Գառնիկ Բազարյանը (Սան-Պալլո), տեր և տիկին Զեկ Անդրեասյանները, Հակոբ Նազրոսյանը և այլ հյուրեր ԱՄՆ-ից, Կալիֆոռնիայից:

Ընդունելությանը ներկա են նաև Գերագույն հոգևոր խորհրդի անդամները, տ. Զավեն Ծ. վրդ. Արզումանյանը (ԱՄՆ), տ. Ժիրայր վրդ. Թաշճյանը (Կանադա), տ. Ադամ վրդ. Բալիոզյանը (Երուսաղեմ), պրն. Հ. Ծ. Սիրունին, տեր և տիկին Մովսես-Ադամի Շուկյանները (Բուխարեստ) և Մայր Աթոռի պաշտոնությանը ներկայացուցիչներ:

Հրավիրյալների թվում էին նաև Հայկական ՍՍՀ Միմիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալ Ս. Հովհաննիսյանը, Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի նախագահի առաջին տեղակալ Ա. Մարտիրոսյանը, ս. Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի դիրեկտոր, պրոֆ. Լ. Խաչիկյանը, Պետական կենտրոնական արխիվի դիրեկտոր, պրոֆ. Ա. Հարությունյանը, Հայաստանի ճարտարապետների միության նախագահ, պրոֆ. Վ. Հարությունյանը, պրոֆ. Կարո Դաֆադարյանը, նկարիչ Գրիգոր Խանջյանը, բանաստեղծներ Սիլվա Կապուտիկյանը, Գևորգ Էմինը, հայագետ, դոկտ. Շուպը (Հունգարիա), լրագրող Ժերար Ստեֆանեսկին (Ֆրանսիա) և ուրիշ հյուրեր:

Սեղանը օրհնում է Հայոց Հայրապետը:

Խանդավառ ու հայրենասիրական մթնոլորտում Վեհափառ Հայրապետին ուղղյալ ընդհանրական ջերմ խոսքեր են արտասանում տ. Հայկազուն

Հին Վեհարան. Գերբին տեսք

և տ. Տիրան արքեպիսկոպոսները, պրն. Վարդգես Համազասպյանը, պրոֆ. Հ. Ծ. Սիրունին, մեթո Հ. Տերտերյանը:

Պաշտոնական ընդունելությունն ավարտվում է Վեհափառ Հայրապետի գոհաբանական աղոթքով:

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆ ՀԻՆ ՎԵՀԱՐԱՆԻ ԾԱՂԿՅԱ ԴԱՀԼԻԾՈՒՄ

Հոկտեմբերի 8-ին, կիրակի օրը, Վեհափառ Հայրապետի գահակալության 16-րդ տարեդարձի առիթով, ժամը 17-ին, Ն. Ս. Օծության հանդիսադրությամբ, կատարվում է մասնավոր եկեղեցական արարողություն Հին Վեհարանի ծաղկյա դահլիճում:

Հին Վեհարանը շուրջ 300 տարիներ, ժէ դարի 50-ական թվականներից, Փիլիպպոս Աղբակեցու օրերից (1633—1654), եղել է մնալուն Հայրապետանոց, ուր նստել են 29 Հայրապետներ: Այստեղ է նստել նաև Իր գահակալության առաջին տարիներին Տ. Տ. Վազգեն Հայրապետը, 1955—1962 թվականներին:

Հին Վեհարանը մայրավանքի պատմական և յուրահատուկ կառույցներից մեկն է: Որպես Ամենայն Հայոց Հայրապետի նստոց, Վեհարանը վկան է հանդիսացել մանավանդ մեր ժողովրդի պատմության վերջին երեք հարյուր տարիների փառավոր, ուրախ և մերթ տխուր ճակատագրական իրադարձություններին: Հին Վեհարանի այս հարկի տակ է վճովել հաճախ մեր ժողովրդի պատմական ճակատագիրը:

Անցնող 300 տարիների ընթացքում Հին Վեհարանը ենթարկվել է մի քանի անգամ հիմնական և մասնակի վերանորոգությունների:

Հին Վեհարանի արմատական վերանորոգությունը կատարվում է 1969—1971 թվականներին, **Վեհափառ Հայրապետի** օրով, Հ. Բ. Ը միության նախագահ **Ալեքս Մանուկյանի** նվիրատվությամբ:

Ամրացվում են շենքի հիմքերը, Վեհարանն արտաքնապես և ամբողջությամբ երեսպատվում է սրբատաշ քարերով: Վերանորոգության ժամանակ երևան է հանվում Վեհարանի հյուսիսային կողմում հին, 12 աստիճանանոց ջրամուտքի սանդուղը: Ամրացվում են երկաթ-բետոնով Վեհարանի ներքին աղյուսակերտ և հողաշեն պատերն ու կամարները՝ պահպանելով ներքին տեսքը Վեհարանի: Բոլորովին ձեռք չի տրվել ծաղկյա դահլիճի Հովնաթանյան որմնակարների և գեղեցիկ առաստաղին: Հողաշերտից մաքրվել է Վեհարանի առաջին հարկն ու երևան եկել հին, գեղեցիկ կամարակապ գավիթը, հին աստիճանատունն ու մյուս սենյակները: Տանիքը ծածկվել է ցինկապատ թիթեղով: Անց է կացվել նաև էլեկտրական լուսավորություն և կենտրոնական ջեռուցում:

Հոկտեմբերի 3-ին, կիրակի օրը, ժամը 17-ին, Վեհափառ Հայրապետը եկեղեցական թափորով, պրն. Ալեքս Մանուկյանի և մյուս հյուրերի ընկերակցությամբ, առաջնորդվում է վերանորոգված Հին Վեհարանի ջենքը:

Հանդիսությանը ներկա են նաև մասնավոր հրավիրյալ ուխտավորներ:

Տիար **Ալեքս Մանուկյանը** խանդավառ ծափերի մեջ կտրում է Հին Վեհարանի ջրամուտքի կարմիր ժապավենը: Շրջամուտքի ճակատին դրվել է մարմարյա հուշատախտակ վերանորոգության մասին՝ հետևյալ արձանագրությամբ. «Ի հայրապետության Տ. Տ. Վազգենի Առաջնոյ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի, յամի Տեառն 1971, ի հիմանէ վերակառուցաւ պատմական Վեհարանս, արդեամբ հարուստ որդւոյ Մայր Աթոռոյ ամերիկաբնակ Ալեքս Մանուկեանի, ի վայելումն ազգիս հայոց»:

Վեհափառ Հայրապետը, շրջապատված արքեպիսկոպոսներով, եպիսկոպոսներով, Մայր Աթոռի միաբաններով և հյուրերով, առաջնորդվում է

ծաղկյա դահլիճը, որն այս առթիվ ստացել էր դարձյալ իր երթմանի տեսքը, երբ այնտեղ էր բնակվում Նորին Ա. Օծությունը:

Մայր Աթոռի սարկավագների խումբը ոգևորությամբ կատարում է «Թագաւոր փառաց» շարականը, որպեսզի միշտ «շնորհագարդ պայծառասցի գաւազան իշխանութեան մերոյ հայրապետի» և Աստված լրացնի, ամբողջացնի «գալէտս կարեաց Հայաստանեաց եկեղեցոյ»:

Տ. Ժիրայր վրդ. Թաշճյանը ընթերցում է Մատթեոսի Ավետարանից մի հատված (Մատթ. է 25—27): Ապա Վեհափառ Հայրապետը կարդում է օրվա հանդիսության առթիվ գրված մասնավոր աղոթքը: Հին Վեհաքարանի ծաղկյա դահլիճում հնչում է խրդխտ ու հաղթական «Ամէն, ալելուիա»:

Եկեղեցական արարողությունն ավարտվում է հայրապետական «Պահպանիչ»-ով և խմբովին երգված «Հայր մեր»-ով:

Այնուհետև Վեհափառ Հայրապետը շնորհակալության և օրհնության արտագին խոսք է ուղղում Հին Վեհաքարանի վերանորոգության բարերար տիար Ալեքս Մանուկյանին, որն աջահամբույրով ջերմ շնորհակալություն և որդիական երախտագիտություն է հայտնում Հայոց Հայրապետին այս պատմական ու բացառիկ հանդիսության համար:

Հին Վեհաքարանի վերանորոգության առիթով հյուրերին և բոլոր ներկաներին ցույց են տրվում այստեղ ապրած կաթողիկոսների անձնական իրեր, ինչպես նաև սրբանկարներ, ընտիր ասեղնագործություններ, շուրջառներ, վապստներ, խույրեր, հայրապետական գավազաններ, գորգեր, վարագույրներ բոլորը հայկական հին եկեղեցական արվեստի գործեր:

Հին Վեհաքարանի վերակառուցված շենքը արտաքինապես ներառնակություն կազմելով ճարտարապետական առումով Մայր տաճարի արտաքին կառույցի հետ, մայրավանքի շրջափակին հաղորդել է գեղեցկություն, խոյանք և վեհություն:

ՈՒՆՏԱԳՆԱՑՈՒԹՅՈՒՆ ԴԵՊԻ Ա. ԳԵՂԱՐԴԱ ՎԱՆՔ

Հոկտեմբերի 4-ին, երկուշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 11-ին, պրն. Ալեքս Մանուկյանը և մյուս հարգելի հյուրերը ուխտի են մեկնում դեպի ա. Գեղարդա վանք:

Ժամը 11.30-ին ա. Գեղարդա վանք է ժամանում նաև Վեհափառ Հայրապետը՝ ընկերակցությամբ տ. Հակագուն, տ. Տիրան, տ. Մեսրոպ Հապոզյան արքեպիսկոպոսների, տ. Կոմիտաս, տ. Վահան եպիսկոպոսների, տ. Զավեն տ. Ժիրայր, տ. Գևորգ վարդապետների, սարկավագների խմբի:

Ա. Գեղարդա վանքի մեծ դարպասի առաջ Հայոց Հայրապետի ժամանումը դիմավորում և ողջունում է վանահայր տ. Նարեկ վրդ. Ծաքարյանը՝ ի գլուխ միաբանության:

Հանդիսավոր ու տոնական հնչում են պատմական վանքի ավետավոր զանգերը: Ի պատիվ Հայոց Հայրապետի աղավնիներ են բաց թողնվում:

Վանքի բակում, ուղեգորգերի վրա, Հայոց Հայրապետի հանդիսատեսությամբ կատարվում է եկեղեցական արարողություն, աղոթքով ու շարակաճով, պաշտոնական բացումը ա. Գեղարդա վանքի տաճարի հարավային մասում նորակերտ վանատան, որը կառուցվել է **Հ. Բ. Ը. միության** նվիրատվությամբ, **Ներկարարյան** կտակի հաշվին:

Եկեղեցական արարողությունից հետո վանահայր տ. Նարեկ վրդ. Ծաքարյանը մի գեղեցիկ ուղերձով ողջունում է Վեհափառ Հայրապետի շնոր-

հաքեր ներկայությունը և բարի գալուստ է մաղթում մեծահարգ հյուրերին՝ համառոտ տեղեկություններ հաղորդելով նաև ս. Գեղարդա վանքի եկեղեցական կառույցների մասին, ծանրանալով մանավանդ վերջին 7—8 տարիների ընթացքում կատարված վանական, շինարարական և վերանորոգչական աշխատանքների վրա:

Այնուհետև Վեհափառ Հայրապետը և Նրան ընկերակցող եկեղեցական և աշխարհական հյուրերի խումբը ուղղվում է դեպի նորակերտ երկհարկանի վանատան երկրորդ հարկի ընդունելության սրահը: Այստեղ ևս տիար **Ալեքս Մանուկյանը** կտրում է մուտքի ժապավենը և հրավիրում **Հայոց Հայրապետին** ներս:

Վեհափառ Հայրապետը և բոլոր հյուրերը ուրախությամբ այցելում են ընդունելության գեղեցիկ և լուսավոր սրահը, ապա հարակից սենյակները:

Հայոց Հայրապետը Իր շնորհակալության և օրհնության խոսքն է ուղղում այստեղ ևս պրն. Ալեքս Մանուկյանին, այն բանի համար, որ Հ. Բ. Ը. միության նվիրատվությամբ կառուցվել է ս. Գեղարդա վանքում միաբանական և ուխտավորական երկհարկանի սյս վանատունը:

Նորակերտ վանատան շինարարության մասին հյուրասենյակի ներսում, հյուսիսային մարմարապատ պատի վրա, փորագրվել է հետևյալ՝ արձանագրությունը.

«Ի հայրապետութեան Տ. Տ. Վազգենի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի կառուցաւ վանատունս յամի 1971 արդեամբ Հայ բարեգործական ընդհանուր միութեան, կտակաւն Ներկարարեան, ի վայելումն ազգիս հայոց»:

Ապա Վեհափառ Հայրապետը Իր բարձր գնահատությանն է արժանացնում ս. Գեղարդա վանքում կատարված շինարարական, վերանորոգչական աշխատանքները թե՛ տաճարից ներս և թե՛ տաճարից դուրս՝ շեշտելով մանավանդ վանահայր տ. Նարեկ վրդ. Ծաքարյանի նվիրյալ դեկավար աշխատանքը, հաճախ դժվարին պայմաններում:

Համեստ հյուրասիրությունից հետո, Վեհափառ Հայրապետի առաջնորդությամբ, բոլոր ներկաները այցելում են տաճար, ուր բացատրություններ է տալիս տ. Նարեկ վրդ. Ծաքարյանը:

Ս. Գեղարդա վանքի տաճարը և շրջապատը վերանորոգվել են Մայր Աթոռի հարազատ զավակ պրն. **Էդվարդ Մարտիկյանի** նվիրատվությամբ: Այս առթիվ Մայր Աթոռի բարերարն ինքնաբերաբար կերպով մի նոր նվիրատվությամբ հանձն է առնում նաև հոգալ տաճարի տանիքի քարապատման և վանքի պայծառության ու բարեկարգման հետ կապված հետագա ծախսերը:

Ս. Գեղարդա վանքի նորոգության առիթով վանքի բակում, հարավային պատի վրա, դրված է մարմարակերտ հուշատախտակ՝ հետևյալ արձանագրությամբ.

«Ի հայրապետութեան Տ. Տ. Վազգենի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի յամի 1965—1971 վերանորոգեալ պայծառացաւ սուրբ տաճարս այս, հանդերձ շրջապատիւքն արդեամբ ամերիկաբնակ Էդուարդ Մարտիկեանի, հարազատ որդւոյ Մայր Աթոռոյ, ի վայելումն ազգիս հայոց»:

Ավելի քան երեք ժամ հյուրերը անցկացնում են ս. Գեղարդա պատմական վանքում, կատարում են իրենց աղոթքն ու ուխտը և ժամը 15-ին վերադառնում Երևան՝ լավագույն տպավորություններով:

Վերջին 7—8 տարիներին ս. Գեղարդա վանքում կատարվել են բավական ընդարձակ շինարարական, վերանորոգչական աշխատանքներ: Կառուց-

Հին Վեհարանի նախասրահ

նը և համառոտակի խոսում ճեմարանի նպատակի և նշանակության, ուսումնական ծրագրի, աշակերտության թվի և ուսանողության առօրյայի մասին:

Պրն. Ալեքս Մանուկյանը խոսք առնելով շեշտում է ճեմարանի կատարած և կատարելիք մեծ դերը հայ եկեղեցու զորացման և պայծառացման գործում, թելադրում ուսանողությանը լինել հավատքի և գիտության մարդիկ, որոնց առաջ միշտ բաց լինեն հետազայում համալսարանական մասնագի-

տական-եկեղեցական դաստիարակության դռները, եթե հավատարիմ մնան իրենց կոչմանը և առաքելությանը:

Հոգևոր ճեմարանի ուսանողական երգչախումբը կատարում է մի շարք հոգևոր և ազգային-հայրենասիրական երգեր: Ուսանողներից ոմանք հանդես են գալիս արտասանություններով:

Հոկտեմբերի 7—8 օրերին հյուրերն այցելում են Սևան, Դիլիջան, Հաղարծնի վանք, Կիրովական, ուր նրանց պատվին քաղաքային իշխանությունը ճաշկերույթ է կազմակերպում «Կիրովական» ճաշարանում:

Կիրովականում այցելում են արհեստական մետաքսաթել պատրաստող գործարան:

Հյուրերը ամսի 8-ին Դիլիջանի մոտ, Գոլովինոյում, գիշերում են «Լեռնային Հայաստան» ստուղջարանում:

ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀՈԳԵՎՈՐ ԾԵՄԱՐԱՆՈՒՄ

Վեհափառ Հայրապետի զահակալության 16-րդ տարեդարձի աթիվ տույն թվականի հոկտեմբերի 6—9 օրերին հոգևոր ճեմարանի հարկի տակ կարդացվեցին կրոնական-ծիսագիտական, քարոջական ու հայրենասիրական թեմաների շուրջ հետևյալ դասախոսությունները.

ա) «Կրոնական շարժումները Ամերիկայում» (Ուոտերտաունի հայոց ս. Հակոբ եկեղեցու հոգևոր հովիվ տ. Տաճատ քին. Դավթյան).

բ) «Խաղաղությունը ըստ Ավետարանի» (Ս. Գեղարդա վանքի վանահայր տ. Նարեկ վրդ. Ծաքարյան).

գ) «Գրիգոր Նարեկացին մեր օրերին» (Հոգևոր ճեմարանի տեսուչ տ. Հովհաննես քին. Մարության).

դ) «Էկոմենիկ շարժման մասին» (Ֆիլադելֆիայի ս. Երրորդություն եկեղեցու հոգևոր հովիվ տ. Զավեն ծ. վրդ. Արզումանյան).

ե) «Մարդու հարությունը որպես կենսահաստատ փիլիսոփայություն Ավետարանի մեջ» (Երևանի ս. Սարգիս եկեղեցու տ. Ռուբեն քին. Մարտիրոսյան).

զ) «Հայ եկեղեցական երաժշտությունը» (Մայր Աթոռի միաբանության անդամ Արարատ սրկ. Գալստյան):

Դասախոսություններին ներկա են լինում տ. Հայկազուն, տ. Հուսիկ, տ. Կոմիտաս սրբազանները, ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող տ. Տիրան արքեպ. Ներսիսյանը, տ. Աղան աթեղա Բալիոզյանը, տ. Ժիրայր վրդ. Թաջնյանը, հայրենիքի և ներքին թեմերի թեմակալ առաջնորդները, մոտ 45 քահանա հայրեր, Մայր Աթոռի միաբանությունը, հոգևոր ճեմարանի դասախոսական կազմը:

ՀՅՈՒՐԵՐԸ ՀՐԱԺԵՇՏ ԵՆ ԱՌՆՈՒՄ

Հոկտեմբերի 10-ին, Կիրակի:

Մայր տաճարում պաշտվում է ս. պատարագ: Մայր տաճարը լիքն է հավատավոր բազմությամբ:

Ժամը 11.30-ին Վեհափառ Հայրապետը հանդիսավորապես առաջնորդվում է Մայր տաճար՝ շրջապատված ամերիկահայ բազում ուխտավորներով, որոնց թվում ենև տեր և տիկին Ալեքս-Մարի Մանուկյանները, տեր և տիկին Էդվարդ-Էդիգեն Մարտիրոսյանները, պրն. Ստիվըն Մուկարը և ուրիշներ:

Ս. ԳԵՂԱՄԻՆԻ ՎԱՆՔԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՒՅՑ ՎԱՆԱԿԱՆ ԾԵՆՔԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Ս. պատարագը մատուցում է ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող, Ֆիլադելֆիայի հայոց ս. Երրորդություն եկեղեցու հոգևոր հովիվ տ. Զավեն Ծ. վրդ. Արզումանյանը և քարոզում «Հայր մեր»-ի ժամանակ «Եւ զարդարեաց զամուրս քո սքանչելի փառօք իւրօք» շարականի բնաբանով:

Հավարտ ս. պատարագի Վեհաբանի սեղանատանը, ի պատիվ պրն. Ալեքս Մանուկյանի և նրան ընկերակցող հյուր-ուխտավորների, տրվում է հրաժեշտի ճաշկերույթ, որին ներկա են լինում տ. Հայկազուն, տ. Տիրան, տ. Կոմիտաս սրբազանները, ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող Ուտերտաունի հոգևոր հովիվ տ. Տաճատ քհն. Դավթյանը, Հ. Բ. Ը. միության Միջին Արևելքի և Հունաստանի տեսուչ պրն. Հովհաննես Իսկենդերյանը՝ իր հարգելի տիկնոջ հետ, պրոֆ. Հ. Ծ. Սիրունին, լրագրող Ժիրայր Ստեֆանեսյուն, տեր և տիկին Մովսես-Աղավնի Ծուկյանները՝ Բուխարեստից, դիվանապետ Հայկ Առաքելյանը, «Էջմիածին» ամսագրի խմբագիր Արթուր Հասիտյանը:

Հյուրերի թվում էին նաև ՀՍՍՀ Միևիատրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ս. Գասպարյանը՝ իր հարգելի տիկնոջ հետ:

Սեղանը օրհնում է Վեհափառ Հայրապետը: Տ. Հայկազուն արքեպիսկոպոսը առաջին բաժակն առաջարկում է խմել Հայոց Հայրապետի կենաց:

Ն. Ս. Օծությունը խոսք առնելով կրկին անգամ ողջունում է ներկայությունը հարգարժան հյուրերի լավագույն բարեմաղթություններով և մասնավոր կերպով շնշտում, որ Ինքը թե՛ կոնդակներով և թե՛ կենդանի խոսքով միշտ արտահայտել է հայրապետական Իր խորը զգացմունքները և տվել Իր օրհնությունը Հ. Բ. Ը. միության ղեկավարներին և աղոթել նրա կրթանվեր ու հայրենասիրական ձեռնարկների հաջողության համար:

«Մենք,—շնշտում է Նորին Ս. Օծությունը,—որպես Հայոց Հայրապետ տեսալես ապրում ենք մեր ժողովրդի ճակատագրի հետ կապված բազում հարցերը: Եվ այստեղ նստած, ս. Էջմիածնի մեջ, հայրենի հողի վրա, Մենք ավելի ճիշտ և հստակ կարողանում ենք տեսնել այդ հարցերի բնույթը և կարելիությունը, մնալով միշտ համառ կերպով լավատես, թեև չենք ստորագրնահատում մեր բազում դժվարությունները: Մենք խորապես ապրում ենք զգացումը՝ մեր ժողովրդի անցյալում կրած ողբերգությունների և միաժամանակ զգացումը ու գիտակցությունը մեր հոգևոր, ազգային ու հայրենական վերածննդին: Ամեն բանից վեր ենք գնահատում՝ մեր ժողովրդի ազգային առողջ բնագղը, ապրելու, տոկալու կիրքը, ստեղծարար ոգին»:

Այնուհետև Վեհափառ Հայրապետը ծանրանում է սփյուռքում մեր ազգային-եկեղեցական կյանքում մերթ ընդ մերթ երևան եկող կենտրոնախույս երևույթների վրա, որոնք խանգարում են հայ ժողովրդի և մեր եկեղեցու այսօրվա պատմական երթը: Ն. Ս. Օծությունը այդ պատմական երթի ճանապարհի վրա ամենայն կարևորությամբ վեր է հանում Հ. Բ. Ը. միության կատարած նախախնամական դերը սփյուռքի մեր ազգային-եկեղեցական, մշակութային ու հայրենասիրական կյանքում որպես դրական երևույթ՝ շնորհիվ նրա ազգասեր, կրթանվեր, հայրենասեր ու հավատավոր ղեկավարների աշխատանքների, որոնցից են մեր օրերին պրն. Ալեքս Մանուկյանը, Էդվարդ Մարտիկյանը և ուրիշներ:

«Մենք,—եզրակացնում է Նորին Սրբությունը,—որպես Հայոց Հայրապետ, միշտ Մեր օրհնությունը պիտի բերենք համազգային այս մեծ հաստա-

տությանը, նեցուկ պիտի լինենք նրան և գործակցենք նրա հետ կրթանվեր, եկեղեցաշեն, և հայապահպան շնորհակալ նրա աշխատանքներին, որովհետև մեր բոլորիս հիմնական ու գերագույն նպատակն է պահել հայ ժողովրդի հոգևոր, մշակութային ու հայրենասիրական միությունն ու միասնականությունը: Մեր օրհնությունը ձեզի, պրն. Ալեքս Մանուկյան, ձեր գործակիցներին և Հ. Բ. Ը. միության բոլոր անդամներին: Ս. Էջմիածինը ձեզ հետ եղե՛լ է, է՛ և կլինի միշտ առաջնորդված հայ եկեղեցու, հայ ժողովրդի և մայր հայրենիքի գերագույն շահերից»:

Ընդունելության ժամանակ թանկագին հյուրերին ողջունում և բարի ողջերթ է մաղթում ՀՍՍՀ Մինիստրների սովետին աղընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ս. Գաապարյանը՝ վեր հանելով Հ. Բ. Ը. միու-

Հին վեհարան. առաջին հարկի նորաբաց կամարները

թյան կատարած կրթանվեր ու հայրենասիրական գործունեությունը սփյուռքում և նրա քերած բարոյական ու նյութական աջակցությունը 1920-ական թվականներից սկսած, հայրենիքի առաջընթացքին ու վերելքին:

Հայոց Հայրապետին ուղղյալ որդիական երախտագիտության և շնորհակալության սրտագին խոսքեր են ասում իրենց ընծայված ուխտավորական այս քացատիկ առիթի և հայրենական անմոռաց ապրումների համար պրն. Ալեքս Մանուկյանը, պրն. Էդվարդ Մարտիկյանը, պրն. Հ. Տերտերյանը, պրն. Ստիվըն Մուկարը:

Ընդունելության ժամանակ ջերմ ելույթներ են ունենում տ. Հայկազուն տ. Տիրան արքեպիսկոպոսները, ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող պրն. Հովհաննես Իսկենդերյանը և «Էջմիածին» ամսագրի խմբագիր Ա. Հատիտյանը:

Տեր Եվ Տիգրան Էդվարդ—Հեղինե Մարտիրոսյանները Ս. Գեղարույի վանքում

Ողջերթի սեղանը փակվում է Վեհափառ Հայրապետի օրհնությամբ և աղոթքով:

Երեկոյան ժամը 19-ին հյուրերը Երևանում, Հայֆիլհարմոնիայի համերգային մեծ դահլիճում, ներկա են լինում Կոմիտաս վարդապետի հիշատակին նվիրված գրական-երաժշտական երեկոյին:

Հոկտեմբերի 11-ին, երկուշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 9-ին, տեղ և տիկին Էդվարդ-Հեղինե Մարտիրոսյանները, պրն. Ստիվըն Մուկարը և պրն. Հ. Տերտերյանը, հրաժեշտ առնելով Վեհափառ Հայրապետից և Մայր Աթոռից, մեկնում են լավագույն և ամոռաց տպավորություններով ու հուշերով:

Հոկտեմբերի 12-ին, երեքշաբթի օրը, տիար Ալեքս Մանուկյանը, տ. Հուսիկ եպիսկոպոսի ընկերակցությամբ, այցելում է «Էջմիածին» ամսագրի խմբագրություն, Մայր Աթոռի տպարան, դիվանատուն, տնտեսական ու ֆինանսական բաժիններ և արհեստանոցները:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏՈՒՄ

Հոկտեմբերի 14-ին, հինգշաբթի օրը, ՀՍՍՀ Մինիստրների սովետի նախագահ Բաղալ Մուրադյանը ընդունում է Հ. Բ. Ը. միության նախագահ տիար Ալեքս Մանուկյանին, որին ընկերակցում էր Միջիգանի (ԱՄՆ) համալսարանի պրոֆեսոր Տիգրան Փափագյանը:

ՀՍՍՀ Մինիստրների սովետի նախագահի և Հ. Բ. Ը. միության նախագահի միջև տեղի է ունենում ջերմ գրույց, որի ընթացքում Բաղալ Մուրադյանը վեր է հանում Հ. Բ. Ը. միության սփյուռքում ծավալած հայրենասիրական, մշակութային շնորհակալ գործունեությունը՝ տիար Ալեքս Մանուկյանի ղեկավարությամբ:

Զրույցին, որն անցնում է արտագին մթնոլորտում, մասնակցում են նաև Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետի նախագահի տեղակալ Լ. Ա. Ստեփանյանը, ՀՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Սարգիս Գասպարյանը և Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի նախագահ Վարդգես Համազասպյանը:

ՈՂՋԵՐԹԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ՝ Ի ՊԱՏԻՎ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐՆԵՐԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻ

Հոկտեմբերի 15-ին, ուրբաթ օրը, ժամը 16-ին, Երևանում, «Արմենիա» հյուրանոցի մաշարանի փոքր դահլիճում, ՀՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհուրդը և Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեն ողջերթի ընդունելություն են կազմակերպում՝ ի պատիվ տեղ և տիկին Ալեքս-Մարի Մանուկյանների:

Ողջերթի ընդունելությանը ներկա է լինում Հայոց Հայրապետը՝ ընկերակցությամբ տ. Հայկազուն և տ. Տիրան արքեպիսկոպոսների, «Էջմիածին» ամսագրի խմբագիր Ա. Հատիսյանի և Մայր Աթոռի միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի վարիչ Պարգև Ծահրազյանի:

Ընդունելությանը ներկա են՝ ՀՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ տիար Սարգիս Գասպարյանը իր հարգելի կնոջ հետ, նախագահի տեղակալ Ա. Հովհաննիսյանը, Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի նախագահ տիար Վարդգես Համազասպյանը իր հարգելի կնոջ հետ, նախագահի տեղակալներ Մ. Մեղրումյա-

նը, Ա. Մարտիրոսյանը, Պ. Մարտիրոսյանը և ուրիշներ:

Հրավիրյալների թվում էին՝ Հայաստանի բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության միջնակարգ Աշոտ Ապանյանը, Երևանի պետական համալսարանի ռեկտոր, ակադեմիկոս Մկրտիչ Ներսիսյանը, ս. Մեսրոպ կան համալսարանի ռեկտոր, ակադեմիկոս Մկրտիչ Ներսիսյանը, ս. Մեսրոպ կան համալսարանի ռեկտոր, ակադեմիկոս Մաշտոցի անվան ձեռագրաց Մատենադարանի դիրեկտոր, ակադեմիկոս Լևոն Խաչիկյանը, պետական կենտրոնական արխիվի դիրեկտոր, պրոֆ. Աշոտ Հարությունյանը, Հայաստանի ճարտարապետների միության նախագահ, պրոֆ. Վ. Հարությունյանը, բանաստեղծուհի Սիրվա Կապուտիկյանը, Մարո Մարգարյանը, նկարիչ Գրիգոր Խանջյանը, երգչուհի Լուսինե Զաքարյանը, դոցենտ Գևորգ Խոյրճյանը, Հայաստանի տուրիզմի վարչության պետ Ի. Գևորգովը, «Արմենիա» հյուրանոցի դիրեկտոր Ս. Զաքարյանը:

Արտասահմանյան հյուրերից ներկա էին ողջերթի ընդունելությանը՝ սիրված գրող Վահրամ Մավյանը (Լիսաբոն), Գառնիկ Բազարյանը (Սան-Պալո), նկարիչ Մուրաֆյանը (Փարիզ), տեղ և տիկին Արշակ Տիգրանյանները (Լոս-Անջելոս), Մուշեղ Ծիերճյանը (Մոնակո), լրագրող օր. Ռոզա Մախչանը (Բուենոս-Այրես) և ուրիշներ:

Ողջերթի սեղանը ղեկավարում էր Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի նախագահ Վ. Համազասպյանը:

Հանուն բոլոր ներկաների ՀՍՍՀ Միևհատրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ս. Գաապարյանը շնորհավորում է Հայոց Հայրապետի զահակալության 16-րդ տարեդարձը: Բոլոր ներկաները հոտնկայա բաժակ են բարձրացնում Հայոց Հայրապետի կենաց՝ Նրա հետագա եկեղեցաշեն, հայրենանվեր ու խաղաղասիրական գործունեության բարեմաղթություններով:

Տիար Ալեքս Մանուկյանին ջերմ ողջերթ են մաղթում Վ. Համազասպյանը, Աշոտ Ապանյանը, Սիրվա Կապուտիկյանը, Գրիգոր Խանջյանը՝ վեր հանելով Հ. Բ. Ը. միության կատարած հայրենասիրական, մշակութային, հայապահպանման մեծ և շնորհակալ աշխատանքը սփյուռքի պայմաններում, մանավանդ վերջին քսան տարիների ընթացքում, երբ այդ համազգային կազմակերպության գլուխ էր կանգնել մեր հարգելի հյուրը:

Վեհափառ Հայրապետը մի անգամ ևս օրհնում է անունն ու գործը տիար Ալեքս Մանուկյանի, որպես Հ. Բ. Ը. միության նախագահի, որպես Մայր Աթոռի հարազատ ու հավատարմոր զավակի, ազնիվ ու հայրենասեր հայ մարդու:

Ընդունելության վերջում շնորհակալության և երախտագիտության զգացված խոսք է ասում տիար Ալեքս Մանուկյանը:

ՏԻԱՐ ԱԼԵՔՍ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ ԽՈՍՔԸ

«Վեհափառ Տեղ,
Պրն. Գաապարյան,
Պրն. Համազասպյան,

Պաշտոնիս և աշխատանքներուս բերումով՝ պատեհությունը ունեցած եմ անձամբ ճանչնալու և հյուրասիրությունը վայելելու պետական բարձրագույն առաջնորդներու և պաշտոնատարներու. բայց տարբեր է այսօր. տարբեր են այսօր զգացումներս և ապրումներս, տարբեր՝ իրենց թե՛ սաստկությամբ և թե՛ բնույթով:

Այսօր, ես, առաջին անգամ ըլլալով դեմ հանդիման կգտնվիմ իմ նախահայրերուս հարազատ հայրենիքին՝ Հայաստանի պետության ղեկավար-

ներում, պետության մը՝ որ վեց դարերու ստրկության խավարակոտ շրջանէ մը ետք՝ առավոտ մը՝ հրաշքի պէս կանգնեցաւ մեր ավերակ հողերուն մէկ բեկորին վրա, և անկէ ի վեր կապրի ու կգորանա, կգեղեցկանա՝ ու կբաղդրանա բոլորիս համար:

Հին, բայց երիտասարդ, հալածված ու չարչարված՝ բայց անխորտակելի, փոքր՝ բայց տաղանդաշատ ժողովուրդի մը դարավոր երազներուն ծաղկումին դեմ հանդիման կգտնվիմ այսօր, ժողովուրդի մը, որուն համեստ ու հավատարիմ մէկ զավակը ըլլալու ուրախությունն ու հպարտությունը ունիմ:

Հայրենիք ու պետականություն ունենալու իրողությունը կենսական նախապայմանն է ժողովուրդի մը՝ որպէս ժողովուրդ գոյության: Առանց հայրենիքի և առանց սեփական պետության՝ կարելի չէ քալլ պահել ժամանակին հետ, և մասնակցել պատմության հառաջդիմության, դառնալ մարդկությունը կազմող ազգություններու շարքին: Դուք՝ պետական մարդիկ, և ձեր այն կորովի նախորդները, որոնք հիմը դրին մեր նոր պետականության՝ մեր ժողովուրդին մատուցիք ծառայություն մը, որ էականորեն թանկագին է, որ կարևոր է մեր գոյության իսկ չափ: Դուք մարդկային պատմության հունին մեջ մտցուցիք մեր ժողովուրդը, որ երկար դարեր վարած էր լուսանցքային կյանք մը միայն՝ ապրելով մարդկային պատմության մայր ճանապարհին դուրս, անոր եզերքներուն վրա: Դուք վերականգնեցիք մեր ժողովուրդը, անոր տվիք ընկերային և քաղաքական ինքնություն, դուք վերաշողացուցիք մեր ազգային արժանապատվությունը, դուք մեզ անցյալէն ներկային բերիք, ապագային զոդեցիք մեզ: Եվ այսօր, երբ ճամփա ելած է մեր ժողովուրդը դեպի իր ապագան՝ ձեր դերը ավելի ևս կարևոր է, ավելի ևս սրբազան: Դուք եք նավապետները մեր ժողովուրդին, և անոր ճակատագրին նալը դո՛ւք պիտի վարեք՝ ներկայի ակնոծ օրերուն մեջէն՝ դեպի ապահով նավահանգիստներ: Մեր բախտին դէկը ձեր ձեռքերուն մեջ է գլխավորաբար, բախտ մը որ հին է մարդկային պատմության չափ, բախտ մը որ եղած է զարմանալի՝ որնէ հրաշքի չափ, բախտ մը որ հաճախ խոժոռ եղած է ու նույնիսկ անգութ: Առավելաբար դո՛ւք եք որ պիտի կարենաք մոտեն մասնակցիլ այդ բախտին կրելիք փոփոխություններուն՝ ներկայիս և գալիք օրերուն: Բոլորս ձեզի կնայինք ակնկալությամբ, հույսով, սերով, խնդրանքով և հավատքով:

Որպէս արտասահման բնակող հայ՝ կուգեմ իմ գնահատանքս ու շնորհակալությունս հայտնել պրն. Համազասպյանի գլխավորած Մշակութային կապի կոմիտեին, այն մշակութային օգնության և քաջալերանքի համար, որոնք ցույց կտրվին Հայաստանին կողմէ՝ արտասահմանի: Կզգանք թե անտեր չենք այլևս. կզգանք թե պատահական զանգվածներ չենք այլևս. կզգանք թե ո՛չ միայն անցյալ՝ այլև ներկա՝ ունինք, ներկա մը՝ որմով կարծնորվի անցյալը, կլուսավորվի, մագաղաթներէն և հնամենի տոմարներէն ու գիրքերէն դուրս կուգա՝ շնչելու համար և ապրելու ազատորեն:

Հայրտ եմք Հայաստանի մեջ իրագործված գիտական հառաջդիմությանը՝ այդ ըլլա գոտ գիտության մարզին թե հայկաբանության և այլ իմացական ուսման կալվածին մեջ: Մեր գիտնականները հայուն անունը աշխարհէ աշխարհ տարին, և պզտիկ Հայաստանը վերածեցին մեծ ու արդիական կեդրոնի մը: Գիտության այս դարուն մեջ՝ Հայաստանը գիտականացուցին:

Նույնքան նկատառելի է նաև Հայաստանի հայկաբաններուն նվաճումները: Անոնք վերականգնացուցին մեր անցյալն ու անոր արժեքները, նոր փայլ տվին մեր ժողովուրդին անցյալին՝ զայն ազատելով անորոշություններէ, ցույց

տալով մեր մշակույթին և ընկերային ներդրումներում տեղը՝ համաշխարհային պատմության մեջ:

Ուրախության բացառիկ առիթ մըն է նաև մեր սուրբ Էջմիածնին վայելած պաշտպանությունն ու ազատությունները Հայաստանի մեջ: Գիտե՞ք՝ Էջմիածինը անշարիելիորեն թանկագին է մեզի համար: Ան դարերով եղած է մեզ մեր ազգության կապող գլխավոր բևեռներեն մեկը, և այսօր տակավին է՝ Մեր հավատքը, մեր եկեղեցին՝ որում մարմնացումն է սուրբ Էջմիածինը և հզորագույն ազդակներեն մեկը արտասահմանի գաղութները իրարու կապող մեր անցյալին ու ներկային: Ու պետք է խորին գոհունակությամբ հաստատել՝ թե ներկայությունը Էջմիածնի գահին վրա Վազգեն Վեհափառին նման հայրենասեր ու իմաստուն գահակալի մը՝ իսկական բախտավորություն մըն է: Մեր պատմության վերջին ճակատագրական այս շրջանին՝ ան գիտցավ քաջությամբ կատարել իր պարտականությունները՝ որպես առաջնորդ և հովվապետ: Եվ մենք արտասահմանի հայերս շնորհապարտ ենք իրեն:

Արտասահմանը ընդարձակ աշխարհ մըն է և կտարածվի բազմաթիվ և բազմապիսի երկինքներու տակ: Բայց որքան ալ ըլլա տարտղնված, որքան ալ ունենա ազգապահպանումի լուրջ դժվարություններ մանավանդ կարգ մը գաղութներու մեջ՝ դարձյալ ալ կներկայացնեն մեծ ուժ մը՝ որպես ընկերային և մշակութային գործոն: Ազգային զգացումի, մշակութային-գեղարվեստական կարելիություններու և նյութական հավանականություններու տեսակետեն՝ նկատառելի շտեմարան մըն է սփյուռքը, և այդպես պիտի մնա հավանաբար տասնամյակներ ամբողջ՝ շնորհիվ մեզ հյուրընկալող պետություններուն և ժողովուրդներուն մեզի ընձեռած ազատություններուն, դյուրություններուն, առավելություններուն, մեզ հանդէպ ցույց տված հոգածության և գնահատանքին: Այսուհանդերձ՝ ժամանակը հիմնական ազդակ մըն է մեզի համար, և անհրաժեշտ է որ արագությունը ըլլա առաջնակարգ հատկանիշներեն մեկը մեր աշխատանքներուն և ծրագիրներուն: Ժամանակին դեմ է որ կքալենք մենք սփյուռքի մեջ:

Կվերջացնեմ խոսքս՝ անգամ մը ևս շնորհակալությունս և երախտագիտությունս հայտնելով մեր սիրելի Հայաստանի ժողովուրդին, պետության, ղեկավարներուն, մշակույթի գործիչներուն, ինչպես նաև մեր թանկագին Հայրապետին՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգեն Առաջին Վեհափառին:

Կմաղթեմ որ մեր ժողովուրդին կյանքի ճամփան, որ նոր թեքումով մը միացած է աշխարհի ժողովուրդներու երթի ճանապարհին՝ հաստատ ու ինքնավստահ շարունակվի դեպի ապագա:

Կհավատամ թե պիտի շարունակվի»:

ՏԻԱՐ ԱԼԵԶՍ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԸ ՀՐԱԺԵՇՏ Է ԱՌՆՈՒՄ

Ա. ԷԶՄԻԱԾՆԻՑ

Հոկտեմբերի 16-ին, շաբաթ օրը, առավոտյան ժամը 9-ին, տիար Ալեքս Մանուկյանը հրաժեշտ է առնում Վեհափառ Հայրապետից և մայր հայրենիքից և մեկնում իր հարգելի կնոջ՝ տիկին Մարի Մանուկյանի հետ, ամսոռաց հուշերով և տպավորություններով:

Երևանի օդանավակայանում, հանուն Հայոց Հայրապետի, տեղ և տիկին Ալեքս-Մարի Մանուկյաններին բարի ճանապարհ է մաղթում տ. Հակագուն արքեպ. Աբրահամյանը:

Ս. ԳԵՂԱՄԻՅԻ ՎԱՆՔԻ ԴԱՐՊԱՆԻ ԱՐԱՅ

Տիար Ալեքս Մանուկյանին ճանապարհում են մահ ՀՍՍՀ Միմիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ տիար Սարգիս Գասպարյանը, Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի նախագահ Վարդգես Համազասպյանը և այլ պաշտոնական անձինք:

Մայր Աթոռում և հայրենիքում տիար Ալեքս Մանուկյանի ուխտավորության օրերն անցնում են հաճելի, բովանդակալից և հետաքրքիր, եկեղեցական ու հայրենասիրական խորը ապրումներով, անմոռանալի տպավորություններով:

